

АР-м и Лышъхъэ Дмитрий Маликовыр ригъэблэгъагъ

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу Тхьаклушынэ Аслъан Урысыем щызэлъашлэрэ орэдылоу, композиторэу Дмитрий Маликовым тыгъуасэ лугъагъ. Адыгеим щыпсэурэ ныбжьыкIэхэу искусствэм пыщагъэхэм орэдылоу цIэрылом мастер-классхэр афызэхичэнхэу республикэм ипашэ ригъэблэгъагъ. Лофтхьабзэм хэлэжъагъэх АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Муратрэ АР-м культурэмкIэ иминистрэу Къулэ Мухьамэдрэ.

АР-м и Лышъхъэ Урысыем искусствэхэмкIэ изаслуженнэ лофышIэхохэм ащыщыбэм ныбджэгъуныгъэ адыри. Адыгеим щыпсэурэ цIыфхэр искусствэ иным лъыIэсынхэ амал яIэным фэшI ахэм ащыщхэр кырегъэблэгъэх. Шъугу къэдгъэкIыжын блэкIыгъэ илъэсым тикъэралыгъо имызакъоу, зэрэдунаеу щызэлъашлэрэ пианистэу Денис Мацуевыр тиреспубликэ зэрэщылагъэр.

— Инэу тигуапэ непэ тишъолъыр укызырэкIуагъэр. Уитворчествэ цIыфыбэм агу рехьы, осэ-шхо фашIы. Ащ фэдэ фыщытыкIэр о къэблэгъыгъэу сэлъытэ.

КъытIэхъухъэрэ лIэужхэм искусствэ иныр зылIэужыгъор ашIэ-ным, ащ пыщагъэ хъунхэм афэшI мастер-классэу зэхапщэхэрэм мэхъанэшхо яIэу щыт, — кыIуагъ Тхьаклушынэ Аслъан Д. Маликовым зыкыфигъазэзэ.

Адыгееу кыздэкIуагъэр ыгу зэрэрихыгъэр, мыщ щыпсэухэрэр дахэу кызырэкIуагъыгъэр зэригуапэр Дмитрий Маликовым кыIуагъ. Мыгъэрэ илъэсыр ежыркIэ юбилейнэу зэрэщытыр, творчествэ гъогоу кыкIугъэр илъэс 25-рэ зэрэхъурэр кыхигъэщыгъэх.

— БлэкIыгъэ илъэсым ичъэпы-

огъу мазэ кыщегъэжъагъэу мыщ фэдэ мастер-класс 39-рэ Урысыем ичIыплэ зэфэшъафхэм ащы-зэхэсшагъ, сигуапэуи непэ Адыгеим сыкыкIуагъ. Искусствэм пыщэгъэ ныбжьыкIэхэм опытуу сIэ-кIэлъымкIэ садэгощэныр, сэнатушыгъэу ахэлъыр кызылIуахынымкIэ Iэпылэгъу сафэхуныр — джары пшгъэрыл шъхьалэу зыфэгъэ-уцуужыхэрэр. Анахэу мышкIэ сыналэ зытезгъэтырэр ыкIи згъэ-федэрэр классическэ произведе-ниехэр арых, — кыIуагъ Дми-трий Маликовым.

Адыгеим искусствэ хэхъоныгъэхэр ышIынхэм зилахышIу хэлэ Д.Маликовым щытхъуцIэу «АР-м изаслуженнэ артист» зыфилоэр республикэм ипашэ фи-гъэшъошагъ, ар къэзыушыхъатырэ тхылъымрэ бгъэхалъхэмрэ ри-тыжыгъэх. Джащ фэдэу зэлъашлэрэ ювелирэу Еутых Асе илофшIа-гъэхэм ащыщ шIухъафтынэу фи-шыгъ.

Ежэ орэдылом ипроизведе-ниехэр зытет дискир АР-м и Лы-шъхъэ игуапэу кыритыгъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.
Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

КIэлэегъэджэ анахь дэгъур къэнэфагъ

«АдыгеимкIэ илъэсым ианыхь кIэлэегъэджэ дэгъу» зыфилоэр зэнэкъокъум хэлэжъагъэхэр, ащ текIоныгъэ ыкIи хагъэунэфыкIырэ чIыплэхэр кыщыдзыхыгъэхэр Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу Тхьаклушынэ Аслъан тыгъуасэ ригъэблэгъагъэх, ялофшIэнкIэ къа-лэжыгъэхэр аритыжыгъэх.

— Зэнэкъокъум зыщызыуш-тыгъэ кIэлэегъаджэхэм IэпIэсэ-ныгъэшхо зрахэлъыр, ялофшIэн хэшIыкIышхо зэрэфыриIэр джы-ри зэ къаушыхъатыгъ, — кы-Iуагъ Тхьаклушынэ Аслъан. — Шъуисэнэхъат шъуфэшпыкIэу, гъэпсэф шъуимылэу лоф зэрэ-шъушIэрэм ишIуагъэкIэ гъэсэ-ныгъэм исистемэ хэхъоныгъэхэр ешIых, ыпэкIэ лъэкIуатэ, ащкIэ лъэшэу тышъуфэраз. ШъыпкIэ, непэ гумэкIыгъоу, шыкIагъэу щыIэри макIэп, кIэлэегъаджэхэм ялэжъапкIэ зыфэдизми уигъэрэ-зэнэу щытэп. Арэу щытми, мы сэнэхъатым зыщыIэныгъэ гъогу езыпхыгъэхэм япшгъэрылхэр щытхъу хэлъэу агъэцакIэх, об-ществэм шъхъэкIафэ къафешIы. Амалэу щыIэмкIэ гурыт еджа-плэхэм, ащ лоф ащызышIэхэрэм Iэпылэгъу тафэхуным, шыкIа-гъэхэр дэдгъэзыжынынхэм ауж-тит. Гъэсэныгъэр гъэкIэжыгъэ-ным ипрограмми ишIогъэшхо къэкIо. Адыгеим щышхэу Уры-сыем икъэлэ зэфэшъафхэм апшгъэрэ гъэсэныгъэ ащызэзы-гъэгъотырэ кIэлэеджакIохэм ядэжэ, яреспубликэ къагъэзэ-

жыным тыналэ тедгъэтын фас. Анахь мэхъанэшхо зилэхэм ащыщ кIэлэегъаджэм истатус общест-вэм джыри нахь зыкыщегъэлэ-тыгъэныр. КъытIэхъухъэрэ лIэ-ужхэм шIэныгъэ куухэр ягъэгъо-тыгъэнхэм, ахэм щыIэныгъэм чIыплэ гъэнэфагъэ щаубытын-ным шъумыпшыжъэу шъузэрэдэла-жъэрэм фэшI «тхьашъуегъэ-псэу» шъосэло. Ныбджэгъу лъа-плэхэу зэнэкъокъум хэлэжъагъэ-хэр, гъэхъагъэу шъушIыгъэхэм апае джыри зэ сыгу кыздеIэу сышъуфэгъушIо, псауныгъэ пытэ шъуиIэу, цIыфхэм уасэу кы-шъуфашIырэм кышчымыкIэу, ежъугъаджэхэрэм шъуагъэгъу-шIоу ыпэкIэ шъулъыкIотэнэу шъуфэсэло. ЫпэкIэ кызырэсIуа-гъэу, тэ тыкыжъугот, лъэкIэу тилэмкIэ Iэпылэгъу тыкышъу-фэхъушIт.

Зэнэкъокъум хагъэунэфыкIы-рэ чIыплэхэр кышчыдзыхыгъэ-хэм АР-м и Лышъхъэ ыцIэкIэ агъэнэфэгъэ ахъщэ шIухъафты-нэу сомэ мин 20 зырыз ыкIи дипломхэр аратыжыгъэх.

Адыгеим икIэлэегъэджэ анахь дэгъу хъугъэ АдыгэкIалэ дэт гу-

рыт еджаплэу N 2-м музыкэмрэ дунэе художественнэ культурэм-рэкIэ щезыгъэджэхэрэ Джамыр-зэ Азидэ. Сомэ мин 50, текIо-ныгъэр кызырэдихыгъэр къэзы-ушыхъатырэ Дипломыр ыкIи «Хрустальный пеликан» зыфи-лоэр шIухъафтынэр АР-м и Лы-шъхъэ ащ фи-гъэшъошагъэх.

КIэлэегъаджэхэм я Урысые зэ-нэкъокъоу зэхашщытм А. Джа-мырзэм Адыгеир кышчыгъэлэ-гъошIт.

АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу Владимир Нарожнэр кызырэгъуыгъэ кIэ-лэегъаджэхэм къафэгъушIуагъ, зэнэкъокъум хэлэжъагъэхэм шIухъафтынхэр къафишIыгъэх.

Джащ фэдэу текIоныгъэр кы-дзыхыгъэ А. Джамырзэм АР-м ипрофсоюзхэм я Федерацие ыцIэкIэ ноутбук ратыгъ.

Нэужым гушIыгъэ зыштэгъэ Джамырзэ Азидэ кIэлэегъаджэ-хэм ацIэкIэ кыIуагъ сыд фэдэрэ лъэныкъокIи Iэпылэгъу къафэ-хъугъэхэу АР-м и Лышъхъэ, зэ-хэщакIохэм, лоф зыдашIэхэрэм, якIэлэеджакIохэм зэрафэразэ-хэр, ащ фэдэ фыщытыкIэм кIуа-чIэ кызыраритырэр. Джащ фэ-дэу Урысые зэнэкъокъум ишъы-пкIэу зызэрэфигъэхъазыры-штыр, текIоныгъэм зэрэфэбэнэ-штыр кIэлэегъэджэ анахь дэгъум кыхигъэщыгъэх. Лофтхьабзэм хэлэжъагъэх АР-м гъэсэныгъэм-рэ шIэныгъэмрэкIэ иминистрэу Хъуажэ Аминэтрэ АР-м и Пар-ламент и Комитет итхьаматэу КIэрэщэ Андзауррэ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ и Указ

**Д.Ю. Маликовым щытхъуцIэу
«Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артист»
зыфилоэрэр фэгъэшъошэгъэным ехъыллагъ**

Адыгэ Республикэм искусствэ ихэхъоныгъэ илахь зэрэхи-шIыхъэрэм фэшI щытхъуцIэу **Адыгэ Республикэм изас-луженнэ артист»** зыфилоэрэр Маликов Дмитрий Юрий ыкIом — пианистым, орэдылом, композиторым, къалэу Москва эстраднэ искусствэхэмкIэ илофшIэхэм я Дунэе союз иправ-ление хэтым фэгъэшъошэгъэнэу.

**Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу
ТХЪАКЛУШЫНЭ Аслъан**
къ. Мыекгуапэ,
жъоныгъуакIэм и 22-рэ, 2013-рэ илъэс
N 61

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Илъэсыбэ хъугъэу шIуагъэ кытэу лоф зэришIэрэм, хэдзакIохэм яфитыныгъэхэм якъэхъумэнкIэ гъэхъагъэхэр зэри-шыгъэхэм ыкIи хэдзынхэм афэгъэхыгъэ хэбзэгъэуцугъэм игъэфедэн илахь зэрэхишIыхъэрэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Шапиев Сиябшах Магомед ыкIом**, Урысые Федерацием хэдзынхэмкIэ и Гупчэ коммисии решающэ голосым ифитыныгъэ зилэу хэтым.

Илъэсыбэ хъугъэу гуетыныгъэ фыриIэу лоф зэришIэрэм ыкIи Адыгэ Республикэм игеологическэ отраслэ ихэхъоныгъэ илахьышхо зэрэхишIыхъэрэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэ-ралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Ко-робкин Юрий Константин ыкIом**, пшгъэдэкIыжъэу ыхъы-рэмкIэ гъунэкпкэ гъэнэфагъэ зилэ обществэу «Адыгеястрой-техпроект» зыфилоэрэм иинженер-геолог.

Тарихъыр ащыгъупшэрэп

ныгъэлэжъхэр, Стамбул щы-
псэурэ тилъэпкъэгъухэр, сту-
дентхэр хэлэжъагъэх.

Апшгъэрэ еджапIэм иректор
ипшгъэрылгъхэр зыгъэцэкIэрэ
Надежда Кабановам шIэжъ зэ-
IукIэгъум пэублэ гушылэ къы-
щишыгъ. Илъэси 149-кIэ узэ-
кIэлэбжъымэ аухыгъэ заор
Кавказым ис цIыфхэмкIэ джы

къызынэсыгъэм лыузуу зэрэ-
щытыр, ащ хэкIодэгъэ цIыфхэр
зыщыдгъэгъупшэхэ зэрэмы-
хуштыр къыIуагъ. Ныбжы-
кIэхэм тарихъыр ашIэнымкIэ
мышц фэдэ зэIукIэгъухэр Iэпы-
Iэгъоу зэрэщытыр игушылэ
къыхигъэщыгъ.

А зэо мэхъаджэм хэкIода-
гъэхэр егъэшIэрэ шIэжъу тыгу
зэрилъыштхэр къыхагъэщызэ,
къызэрэугъоигъэхэр зы та-
кыкIэрэ афэщыгъуагъэх.

Илъэс къэс Iэнэ хъураем хэ-

лажъэ зышIоигъо студентхэм
япчъагъэ хэхъо. Джащ фэдэу
мыгъэ кIэлэегъаджэхэмрэ сту-
дентхэмрэ доклад 20-м ехъу
къагъэхъазырыгъ, темэ зэфэ-
шъхъафхэр къалэтыгъэх. Непэ
къиныгъоу щылэхэм, тилъэп-
къэгъу хэхэсхэм, политикэм,
нэмыкIхэм мы зэIукIэм ащы-
тегушылэагъэх.

ШХОНЧЫБЭШIЭ Рузан.

*Сурэтхэр Iэшъынэ Аслъан
тырихыгъэх.*

Хабзэ зэрэхъугъэу, илъэс
къэс жъоныгъуакIэм и 21-м
Мыекъопэ технологическэ
университетым Iэнэ хъураеу
«Адыги (черкесы) в истори-
ческом времени и простран-
стве» зыфиIорэр щызэхашъ.
Кавказ заом хэкIодэгъэ ти-
лъэпкъэгъухэм, тарихъым ар
афэгъэхыгъ.

Зэхыхэр зэришагъ Мые-

къопэ къэралыгъо технологи-
ческэ университетым къэралы-
гъомрэ правэмрэ ятарихъ-
кIэ икафедрэ ипашъу, тарихъ
шIэныгъэхэмкIэ докторэу, про-
фессорэу Къудаикъо Светланэ.
Апшгъэрэ еджапIэм мы Iоф-
тхъабзэр илъэси 5 хъугъэу зэ-
рэщызэхашъэрэ ащ къыIуагъ.
А уахътэм къыклоцI Адыгеим,
ткъош республикэхэм яшIэ-

• КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр •

Дзэм кIоштхэм я Мафэ хагъэунэфыкIыгъ

**Тыгъуасэ, жъоныгъуа-
кIэм и 22-м, Мыекъуапэ
ия 33-рэ мотострелковэ
бригадэ дзэм кIоштхэм я
Мафэ щызэхашагъ. Iоф-
тхъабзэм кIэщакIо фэ-
хъугъэр Адыгэ Респуб-
ликэм идзэ комиссариат.**

Зэхыхэм хэлэжъагъэх Адыгэ
Республикэм и Лышгъхэрэ
министрэхэм я Кабинетрэ я
Администрации ипашъу Вла-
дислав Федоровыр, АР-м идзэ
комиссариат ипашъу Алек-
сандр Авериныр, АР-м ныб-
жыкIэ IофхэмкIэ и Комитет
ипашъу Къэрэтэбэнэ Мыхъа-
модэ, дзэ частым иштаб ипа-
шъу Олег Цоковыр, къулыкъу
зэфэшъхъафхэм яIыкIохэр,
дзэм къулыкъу щызыхъынэу
ащэштхэр, республикэм ит рай-
онхэм яеджапIэхэм яапшгъэрэ
классхэм якIэлэеджакIохэр,
нэмыкIхэри.

Адыгэ Республикэм и Лы-
шгъхэу ТхъакIушынэ Аслъан
ыцIэкIэ дзэм кIоштхэм я Ма-
фэу хагъэунэфыкIырэмкIэ къа-
фэгушIуагъ Владислав Федоро-
выр. ТиныбжыкIэхэм Урысы-
ем и УIэшыгъэ КIуачIэхэм

щытхъу хэлъу къулыкъу ша-
хъынэу, зыщышхэ Адыгэ Рес-
публикэм ыцIэ дахэкIэ рарагъэ-
Iонэу В. Федоровым закы-
фигъэзагъ. Къулыкъур дэгъоу
ахъынышъ, псаухэу, узынчъэхэу
къагъэзэжъынхэу гъогу техъ-

гъэ ныбжыкIэхэм афиIуагъ.

Гъэтхэ дзэ дэщыгъом илъэ-
хъан зыныбжыкIэ къулыкъур
зыхъынэу къызытефэрэ нэб-
гырэ 520-рэ фэдиз агъэнэфагъ.
Непэрэ мафэм ахэм ащыщэу
кIэли 110-р къулыкъум ащэ-

гъах. Iофтхъабзэм къекIолIэ-
гъэ нэбгырэ 19-р Урысые Фе-
дерацием и ХышIуцIэ флот
иподразделениехэм ыкIи ича-
стхэм ашэштых.

Къулыкъур зыхъышт ныб-
жыкIэхэм зафагъаззэу, гъогу-

мафэ техъанхэу Iофтхъабзэм
къекIолIагъэхэр къафэлъэIуа-
гъэх. Тыдэ щылэхэми, къызщы-
хъугъэхэ Адыгеир ащымыгъу-
пшэу, ыцIэ дахэкIэ рарагъа-
Iоу, щытхъу хэлъу къулыкъур
ахъынэу зэращыгугъыхэрэр
къыхагъэщыгъ.

— Дзэ къулыкъум имэхъа-
нэ нахъ зыкъегъэлэтыгъэныр
ары пшгъэрылъ шъхъалэу ти-
Iэр, — еIо Адыгэ Республи-
кэм идзэ комиссариат ипашъу
Александр Авериным. — КIэлэ
ныбжыкIэ пэпчъ ихэгъэгъу шIу
ылъэгъуныр, къыгъэгъуныр
зэрипшгъэрылъыр ицIыкIугъом
къышгъэжъагъэу къыгурылон
фае.

Дзэм щагъэфедэрэ техникэм,
Iашэхэм ныбжыкIэхэр нэIуасэ
афашIыгъэх.

Iэпшгъэ бэнэным, ушум, ка-
ратэм апылъ купхэм, я 33-рэ
мотострелковэ бригадэм, дзэ-
патриотическэ купхэм ахэтхэм
къэгъэлъэгъон гъэшIэгъонхэр
къашIыгъэх. Казармэм ишка-
плэ рагъэблэгъагъэх ыкIи дзэ-
кIолIхэм яIагъэ зыфэдэр ара-
гъэуплэкIугъ.

Нэужым зэIукIэм къекIолIа-
гъэхэр Iэнэ хъураем рагъэблэ-
гъагъэх, къулыкъум ылъэны-
кIэ ныбжыкIэхэр зыгъэгъу-
мэкIырэ упчIэхэр республикэм
игъэцэкIэкIо ыкIи хэбзэгъэуцу
къулыкъухэм, министерствэ-
хэм, ведомствэхэм, дзэ комис-
сариатхэм япашъэхэм афагъэ-
загъэх, игъэкIотыгъэ джэуапхэ-
ри къаратыжыгъэх.

ПАТЫКЪО Анет.

*Сурэтхэр Iэшъынэ Аслъан
тырихыгъэх.*

Москва клоштых

Урысые олимпиадэу «Умники и Умницы» зыфиорэм ия II-рэ уцугъо мы мафэхэм Адыгэ къэралыгъо университетым шызэхашагъ. Икыгъэ ильэсым АР-м гъэсэныгъэмрэ шлэныгъэмрэкIэ и Министерствэ тхэн ЮфшIэнэу эссе шыуашэ зилэмкIэ зэнэкъокъоу зэхичъагъэм анахь дэгъоу кыхахыгъэ нэбгырэ 59-р ары ащ къеклоллагъэхэр.

ЫпкIэ мы олимпиадэм хэлъжагъэхэу, дунэе зэфыштыкIэхэмкIэ Москва дэт къэралыгъо институтыр къэзыухыгъэхэм ягукъэкIыкIэ шьолъырхэм ащеджэрэ кIэлэеджаклохэм азыфагу мы зэнэкъокъур шызэхашэ. УпчIэхэу зэнэкъокъум къышцатыгъэхэр ахэм зэхагъэуцуагъэх. Адыгеим шышхэри Москва кыкIыгъэхэм ахэтыгъэх. Ахэр Красногвардейскэ районым шышхэу Борис Малаховымрэ Мыекъуапэ шышхэу Савелий Генюшрэ.

Зэнэкъокъур рамыгъажьэзэ хабзэу пылхэр кIэлэеджаклохэм агу къагъэкIыжьыгъэх. Телепрограммэр зэрэзэхашэрэ къафагъэлъэгъуагъ ыкIи

ар зезышхэу Юрий Вяземскэр зэнэкъокъур псынкIэ къафэхъунэу къафэлъэгъуагъ.

УпчIэхэр зэкIэ Федор Достоевскэм ироманэу «Бесы» зыфиорэм ехыллэгъагъэх. КIэлэеджаклохэм шлэныгъэ дэгъуэхэр къагъэлъэгъуагъэх.

— Олимпиадэм хэлъжэу гъэхэу ныбжьыкIэхэм ядунэе-еплъыкIэ зэблэхъугъэ мэхъу, пшгъэрылъ гъэнэфагъэхэр зыфагъэуцу-жыкIы ыкIи дунэе зэфыштыкIэхэмкIэ институтым чIэхъан амал яIэ мэхъу, — кыхыгъэшыгъэ зещаклоу, телекъэтыным хэлъжэуагъэхэу, институтыр къэзыухыгъэ Вадим Сергиенкэм.

НэмыкI шьолъырхэм ялытыгъэмэ, Адыгеим шлоигъоныгъэ зилэ иныбжьыкIэу хэлъжагъэр макIэ. Арэу шытми, кIэлэеджаклоу къеклоллагъэхэм гулыгъэ дэгъу яIэу упчIэхэм яджэуапхэр къаратыжьыгъэх.

Сыхъат заулэрэ я 10-рэ классым

ис кIэлэеджаклохэр зэнэкъокъугъэх. Финалым нэсыгъэхэм ащышхэу анахь дэгъоу кыхахыгъэхэр къалэу Мыекъуапэ дэт гурыт еджапIэу N 3-м икIэлэеджаклохэу Гаяне Гулянрэ Екатерина Степановамрэ. Ахэр тыгъэгъазэм Москва шыклошт олимпиадэу телегулчэу «Останкино» шытырахыштым хэлъжэуштых. Къэтыныр Ионыгъом къагъэлъэгъоужьышт. Ащ дэгъоу зыкызышагъэлъагъокIэ, дунэе зэфыштыкIэхэмкIэ Москва дэт институтым ифакультетхэм ащышхэу кыхахырым чIэхъашъуштых.

ПАТИКЪО Анет.

Сурэтыр Iэшъынэ Аслъан тырихыгъ.

Апэрэу хьалыжъом и Мафэ шыIэшт

Мэкъуогъу мазэм и 8-м Рыфабгъо ипсыкъечъэххэм аджэ хьалыжъом и Мафэ шырагъэкIокIышт. ЗэфэшIыгъэ Iахъэхэлъ обществоу «Руфа-тур» зыфиорэр, АР-м мэкъу-мэшымыкIэ и Министерствэ, зекIонымкIэ ыкIи зыгъэспэфыпIэхэмкIэ Комитетыр, АР-м лъэпкIэ ЮфхэмкIэ, Iэклиб къэралхэм ащыспэурэ тильэпкъэгъухэм адырIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет мэфэкIыр зэхашэшт.

Хьалыжъом и Мафэ ихэгъэунэфыкIын кыхыиубытэу ащ ишIынкIэ IэпIасэхэр мыщ фэдэ лъэныкъохэмкIэ зэнэкъокъуштых:

«Нанэ ихьалыжъу», «МэфэкI хьалыжъу», «Къэзыгъэ-зэжыгъэ хьалыжъу», «Нысэ Iап», «Бысымгуашэм ихьалыжъу».

Аныбжэ ыкIи унагъом чIыпIэу шаубытырэм ямылгытыгъэу, хьалыжъошIыным фэлэзэхэу республикэм ичIыпIэ пстэуми ащыспэухэр зэнэкъокъухэм арагъэ-благъэх.Лъэныкъо пэпчэ IэпIасэхэр кыхагъэшыштых, сомэ мини 3-м нэс текIоныгъэ къыдзыхыхэрэм ара-тышт, нэмыкIэу кыхагъэшыхэрэм лъэпкIэ IэпIасэхэр афагъэшыштых.

Хьалыжъом епхыгъэ къэбархэр, лъэпкъым итарихъ кыхыгъэ пычыгъохэр джаш фэдэу мэфэкIым къышало-тэштых, ащ къекIуалэхэрэри зэрагъэнэкъокъуштых. ЗылашIэрэ этнографхэр, шлэныгъэлъагъэхэр къекIолIэштых, оредыло ыкIи къэшъокло купхэм пстэури агъэчэфышт.

• Къэбарыклэхэр • Къэбарыклэхэр • Къэбарыклэхэр • Къэбарыклэхэр •

ХЭТИ АЩЫГЪУПШАГЪЭП, СЫДИ АЩЫГЪУПШАГЪЭП

Кавказ заом имэшIожь стаф

ШIэжыр — шъхьэлъыгъэ-жыныгъэм иIахь. Лъыгъэ-ныгъэ уиэныр егъэшIэрэ былым. Гъунэ зылыпфы-жыным, узфэсакъыжьы-ным, ухэтми, плъапсэ кле-угъуае. Джары адыгэхэмкIэ шIэжыым имэхъанэр.

Гъогушхо къэзыкIугъэ адыгэхэм ягъашIэ бэ шалъэгъу-гъэр, бэ шащэгыгъэр. Анахь гуимыкIыжэ тхьамыкIагъоу лъэпкъымкIэ къэнэжыи Кавказ заор. Ащ адыгэхэр зэщичыгъэх, ыгъэпIымэмагъэх, ныкъо-тымкIэ, пIуакIэ ышыгъэх. Ау сыд хъазаб зашэчи адыгэхэм амыкугъагъэр, чIаминагъэр, къагъэгъунагъэр анапэ икIэ-бзагъ. УиблэкIыгъэ пшIэныр, пшымыгъушхэныр — уииджы-рэ мафэ нахь гуыгъэ, лъэпыгъэ зышIырэ шэн. Арышъ, тарихъ хъугъэ-шIэгъэ гуихыр дгъэу-нэшIкIужьыгъэ, Iэагъэм, къонча-гъэм, зэфэнчагъэм зашты-ухъумэзэ, ащэчыгъэр тилъубы-

тыпIэу, я XXI-рэ лIэшIэгъукIэм тимамыр шыIакIэ шылыгъэ-гъэкIуатэ.

ЖьоныгъуакIэм и 21-р — Кавказ заом хэкIодэгъэ ады-гэхэр агу къызшагъэкIыжьырэ шIэжэ маф. А ильэсишъэ зы-кIудыгъэ зэо мэхъаджэр 1864-рэ ильэсым аухыгъ. Ады-гэхэр ащ риутэкIыгъэх, ритэ-кIуагъэх, лъыпсыкIэ лъэп-кыыр ыгъэшъокIыгъ. Илъэс къэс мы мафэм заом хэкIода-гъэхэр агу къагъэкIыжьых, афэшъыгъох такыкIэрэ, къэ-нагъэхэм (тыдэ шыIэ адыги) гъэшIэ дахэ яIэнэу афэлъаIох.

МэфэкI мэфэпчыр къыз-фагъэфедзэ, Адыгэ Республи-кэм и Лъэпкъ тхылъеджапIэ лъэныкъо зэфэшъхьафхэмкIэ Юфышхо шапIэ, къэгъэлъэ-гъонхэр а зэкIэ къыпфызэафэу шызэхашэх. «Кавказ заом имы-жъошъхьал» зэреджагъэхэр тхылъеджапIэм краеведением-кIэ иотдел шагъэхъазырыгъэ

къэгъэлъэгъоным. Отделым ипашхэу, Адыгэ Республикэм культурэмкIэ изаслуженнэ ЮфышIэу Мыгу Сарэ игушыIэ анахь шыкIыгъэхыгъэр зэо темэр къызэIузыхырэ литера-турэ бай зэряIэр, ахэм еплъыкIэ зэфэшъхьафхэр, екIолIэкIэ зэ-фэмыдэхэр къызэрахъышхэрэр ары. Тарихъ куур икъоу зэхэп-фын амал ахэм къызэрэуаты-рэм щэч хэлъэп. Къэгъэлъэгъо-ным тхылъ, журнал, гъэзет тхыгъэ гъэшIэгъоныбэ шызэ-гъэуIугъ. Кавказ заом илыгъэ зи-дзыныр къызэхэкIыгъэри, тхьа-мыкIагъом ухыпIэ-хэкIыжьы-пIэ фэхъугъэри къашиIоты-кыгъ. Адыгэ лъэпкъым а лъэ-хъаным дзэпэщэ инхэр — За-нэкъо Сэфэрбий, ТыгъужьыкIо Къызбэч афэдэхэу иIагъэхэми, зэкIэ адыгэ лъэпкъым зыкIы-ныгъэ зэрэхэмылгыгъэр, къэ-ралыгъоу зэрэщымытыгъэхэр къафэфедагъэп — зэкъочыгъо-шIу хъурэр зырызыр арыба, итэ-

къухагъэ джары зэхуIагъэхэр.

МэкIайхэм ателъ тхылъхэм нэплъэгъур зыфащэ: Кавказ заом хэтэгъэхэм ягукъэкIыжэ тхыгъэхэм нахь уасэ яI. Ахэм ащыш М. Ольшевскэм иеу «Кавказ» (1841 — 1866) зы-фиорэр, Е. Д. Фелициным ит-хылъэу «Князь Сефер-бей-зан. Политический деятель и побор-ник независимости черкесского народа», нэмыкIхэри.

Лъэпкъ тарихъым изы Iахь ин М. МэрэтыкIо-Нэгъуцум ит-

хылъэу «ТыгъужьыкIо Къыз-бэч», купкI ушыагъэ яI автор зэфэшъхьафхэм яехэу «Гибель Черкесии», «Россия и Кавказ сквозь 2 столетия» ыкIи жур-налхэм, гъэзетхэм заом фэгъэ-хыгъэу къарыхъагъэхэм.

ОхътэшIу зытешIэжыгъэ Кавказ зэо гуимыкIыжьым имэшIожэ зыфэдагъэр, ащ ис-тафэ, ежэ Iужьоу, лъэпкъым ыгу къызэринагъэр, мы къэ-гъэлъэгъоным хэлъ тарихъ тхылъ пэпчэ нафэ къыпфешIы.

МАМЫРКЪО Нурут.

ВETERAN IOFYГЪOХЭР

ТекIоныгъэм ия 68-рэ илъэс, джаш фдэу Сталинград заор зы-шыIагъэр илъэс 70-рэ зэрэхъу-гъэм афэгъэхыгъэу къалэу Волгоград шызэхашэгъэгъэ Ду-нэе тарихъ-культурнэ фору-мым хэлъжагъэр нэбгыри 150-м ехъу. Ахэр Урысыем ичIыпIэ зэфэшъхьафхэм ыкIи Кавка-зым шыш къэралыгъуитфымэ — Грузием, Армением, Азер-байджан, Абхъазым, Къыблэ Осетием ялыкIохэу къэлэ-лы-хъужьым къырагъэблэгъагъэ-хэр арых. «ЗыкIыныгъэм къып-кырыкIыгъэ текIоныгъэ инэу Сталинград заом къышцыха-гъэм Кавказым ицIыф лъэпкъ-хэр зэрэхэлъжагъэхэр» зыфи-лорэ Юфыгъом ахэр тегушыла-гъэх.

Къэлэ-лIыхъужьым шыIагъэх

Мыщ фэдэ форум 2009-рэ илъэсым къалэу Туапсэ шызэ-хашэгъагъ. ЯтIонэрэр 2010-рэ илъэсым Темыр Осетием икIэ-лэ шъхьалэу Владикавказ ары зыдэшыIагъэр. Зигугъу къэт-шырэ зэхахэр ящэнэрэу ары зэрэплъытэштыр.

Форумым изэхэщэн зыпкъ кыкIыгъэхэр Волгоград хэкум ипашхэр арых. ЦIыф зэхэхэм гухэлъэу иIагъэр гъэнэфагъэ. Хэгъэгъу зэошхом илъэхъан 1943-рэ илъэсым Сталинград шыкIогъэ лыгъэгъэ заор зы-шыIагъэр илъэс 70-рэ зэрэхъу-гъэр ары. Мы чIыпIэм нэмыщ-фашист техаклохэм къыратэ-къулIэгъэ дзэу зитехниккIэ тегъэпсыхъагъэр, зилашэкIэ шлоу узэндыхэр зэрэзэхашэ-тэкъуагъэр зэрэдунаеу ашIагъ. ЦIыф лъэпкъ зэфэшъхьафхэр зыхэтхэ Дзэ Плъыжьым ихэ-

гъэгъу кыхухъумэзэ, текIоныгъэ инэу къыдихыгъэр зыфэдэм непэрэ тиныбжьыкIэхэр шы-гъэгъэозэгъэхэр, ахэм ятэж-хэр апсэ емыблэжъэхэу зэрэзэ-уагъэхэр ашIэн зэрэфаер къы-шыахыгъэшыгъ. СССР-м ирес-публикэ зэфэшъхьафхэм яцIыф лъэпкъхэр зедэлэжъэхэзэ пый мэхъаджэм зэрэтекIуагъэхэм ягугъу ашIыгъ.

Форумым иЮфшIэн хэлъжэ-гъэ цIыф гъэсагъэхэм, эксперт-хэм, общественнэ организаци-ехэмрэ хабзэмрэ ялыкIохэм Сталинград заор зыфэдагъэр, ащ непэрэ лъэхъанымкIэ мэхъан ин дэдэ зэриIэр хагъэунэ-фыкIыгъ. Лыхъужьхэм ягугъу ашIыгъ, хэкIодагъэхэр зэраш-ымыгушшэштхэр къаIуагъ. ЯтIо-нэрэ дунэе заом икIэбар шып-къэ зэпырыгъэзагъэу тегушы-Iэхэзэ, непэрэ ныбжьыкIэхэр зэ-

рагъэплъэхъухэрэм пэшIуекIон-хэуи шырахъухагъ.

Къызэрэуэгъоигъэхэр агъэ-шIуагъэх, къыратэкIыгъэх. Мы чIыпIэм хэкIодэгъэ советскэ дзэкIолIхэм апае агъэуцугъэ саугъэтхэр къарагъэлъэгъу-гъэх. ЗэкIэмэ анахь ашлогъэшIэгъо-ныгъэр Мэмай Iуашъхэм тет мемориал тегъэпсыхъагъэу музей шыпкъэу алыгъэрэр ары. Ащ къэгъагъэхэр къекIо-лIагъэхэм кIэралъхъагъэх. ЕджапIэхэм лыхъужэ урокэу ащызэхашагъэхэм хьакIэхэр ахэлэжъагъэх. Джаш фэдэу къалэм дэт саугъэт зэфэшъ-хьафхэри къарагъэлъэгъу-гъэх.

Форумым къекIолIагъэхэр Волгоград хэкум игубернато-рэу Сергей Боженовым ри-гъэблагъэхэи хьэхэлагъэх. Мыщ къалэм ихудожественнэ само-деятельность иколлектив зэ-

фэшъхьафхэм концертэу къы-шцатыгъэр къекIолIагъэхэм агу рыхыгъ. Мыекъуапэ икIыгъэ делегацием шышхэу КIэрэщэ Эдуард къылогъэ патриотиче-скэ ордэхэр ашлогъэшIэгъоны-гъэх.

Адыгеим икIи Волгоград шызэхашэгъэ цIыф зэхэхэу иным хэлэжъэгъэ делегацием шышхыгъэх Адыгэ кIэлэегъэджэ колледжэу Советскэ Союзым и Лыхъужьэу Андырхъое Хъу-сен ыцIэ зыхырым ипашхэу К.Г. Ацумыжьыр, Адыгэ Республикэм иныбжьыкIэ ко-ординационнэ гупчэ ипашхэу В.В. Новарчук, Адыгэ Респуб-ликэм иветеранхэм ясовет итхъаматэ игуадзэу А.Х. Цы-кIушхэр, камернэ музыкалынэ театрэу А. Хъанэхъум ыцIэкIэ шытым иартистэу Э.К. КIэ-рашхэр.

ШЫМЫГЪЭХЪУ Мурат.
АР-м иветеранхэм ясовет ипресс-къулыкъу ипаш.

Унашъоу шыIэр зэримыгъэцкIагъэм къыкIэлъыкIуагъ

Теуцожь районым щыпсэурэ бзылъфыгъэм уголовнэ бзэджэшIагъэ зэрэзри-хьагъэм къыхэкIыкIэ сомэ мини 7 хьурэ тазырыр ыпщыныжынэу хыкумым унашъо ышIыгъагъ. Ау ыгъэцкIэным ар дэгуIэщтыгъэп, хэбзэухъумэкIо къулыкъухэм зашIуигъэбылгыштыгъ.

Мэзи 4 тешIагъэу бзылъфыгъэр зыдэщылэ чIыпIэр хыкум приставам ыгъэунэфыгъ. Унашъоу шыIэр зымыгъэ-цакIэклэ ащ кIэух дэй фэхъун зэрилъэ-кIыштыри гуригъэуагъ. Тазырэу кыты-ральхьагъэр мэфэ заулэкIэ къыпщыны-жынэу бзылъфыгъэр къеуцоллагъ, ау, хабзэ зэрэфэхъугъэу, ар ыгъэцкIагъэп.

Ащ къыхэкIыкIэ Теуцожь район хы-кумым тазырыр нэмыкI пшъэдэкIыжыкIэ зэблихъунэу хыкум приставам зыфи-гъэзагъ. Хыкумым ащ дыригъэштагъ ыкIи сыхъат 360-рэ хьурэ шIокI зымыIэ IофшIэнхэр бзылъфыгъэм ыгъэцкIэнхэу унашъо ышIыгъ.

Мы район дэдэм щыпсэурэ нэмыкI бзылъфыгъэм къалэу Краснодар и Совет-скэ район хыкум унашъоу ышIыгъэм диш-тэу сомэ мин 13 хьурэ уголовнэ тазырыр ыпщыныжынэу щыгъыгъ. 2013-рэ илъэсым мэлъылфэгъум и 11-м хыкум гъэцкIаком Iофыр къызэлъуихыгъ, чIыфэр къызи-пщыныжын фэе уахътэри фигъэнэфагъ.

Мэфэ заулэ тешIагъэу хыкумым уна-шъоу ышIыгъэр зэригъэцкIагъэр, чIыфэу тельыр зэрипщыныжыгъэр къэзыушы-хъатырэ тхылъхэр бзылъфыгъэм хыкум приставам къырихылаагъэх.

Хыкум приставахэм я Федеральнэ къу-лыкIу и ГъэларышIапIэу Адыгэ Респу-бликэм щылэм шьугу къегъэкIыжы федеральнэ хэбзэгъэуцугъэу щылэм диштэу уголовнэ тазырыр игъом зымыпщыныжы-хэрэм шIокI зымыIэ IофшIэнхэмкIэ афы-зэблахъун зэралъэкIыштыр. Ащ нэшъумы-гъэсэу охътэ гъэнэфагъэм къыкIоцI шъуи-пшъэрылхэр жьугъэцакIэх.

Зэнэкъокъоу «Адыгэ пшъашъ»

БэмышIэу ТэхьутэмыкIэе район администрацием ныбжьыкIэхэм яIофхэмкIэ иотдел зэхищэгъэ зэнэ-къокъоу «Адыгэ пшъашъ» зыфиIорэр щырекIокIыгъ. Пшъэрылх шъхьалэу мы зэнэкъокъум иIагъэр адыгэ пшъа-шъэм шэн-зекIокIэ-шIыкIэ дахэу хэлъыгъэхэр къэгъэнэжыгъэнхэр, уасэ афшIыгъэныр, гъэлъэпIэгъэн-хэр ары.

Щынджые, Афыпсыпэ, Бжыхъэ-къоежым, ТэхьутэмыкIуае ыкIи Яблоновскэм ащыщхэу зэнэкъокъум нэбгыритф хэлэжыагъ. Пшъашъэхэм IэпIэсэныгъэу ахэлхэр агъэфедэ-хэзэ къагъэлъэгъуагъ нысашэр, ны-оежъжыыр, чэщдэсыр, Iудэнэхэщыр, кушъэхапхэр. Ащ нэмыкIэу зэнэ-къокъур лъэныкъуитфэу зэхэтыгъ. Ахэр: «Сэ — сыадыгэ пшъашъ», «Адыгэм ихабзэ джащ фэд», «Ады-габзэр сэгъэбзэрабзэ», «ХьакIэр пчъэм къытеомэ», « Адыгэ къашъо-хэр, ордэхэр зэрэдахэхэр». Зэнэкъо-къум хэлэжыагъэмэ IэпIэсэныгъэу, сэнаушыгъэу ахэлхэр агъэфедэхэ-зэ адыгэ бзылъфыгъэм шэн-зекIокIэ

дахэу, Iэдэбныгъэу, укIытэу, цIы-фыгъэу, шIыкIэшIуагъэу иIагъэхэр къагъэшъыпкъэжыгъэх. Ныдэлъ-фыбзэр бгъэкIоды зэрэмыхъуштыр, узэрэрыгушылэн, зэрэбгъэлъэпIэн фаер къышIауагъ. ХьакIэр къакомэ узэрэпэгъокIын ыкIи къызэрэбгъэб-лэгъэн фаери къагъэлъэгъуагъ. Нэ-ужым тилъэпкъ икулътурэ зэрэфэ-щагъэхэр адыгэ ордэхэмкIэ, къашъо-хэмкIэ къагъэшъыпкъэжыгъ.

Мы зэнэкъокъум пэрытныгъэр щи-убытыгъ ТэхьутэмыкIуае щыщэу ШъэуапIэкIэо Саидэ. «Пшъэшъэ IэпIэсэ» зыфиIорэр фагъэшъошагъ Бжыхъэкъоежым щыщэу Жэнэ Су-саннэ.

Тэ тиеджапIэ иеджакIоу Абрэдж Маринэ жэбзэ дахэ Iулъэу хагъэ-унэфыкIыгъ. «Аферым» етIэо Мари-нэ. Пшъашъэхэм шIухъафтынхэр афагъэшъошагъэх.

ТАЛЪЭКЪО Ислам.

Я 24-рэ Щынджые гурыт еджа-пIэм щеджэ, «Адыгэ макъэм» иштат хэмыт корреспондент.

• КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр • КъэбарыкIэхэр •

ГЪЭЗЕТЕДЖЭМ НЕПЛЪЫКИ

Iофым теубытагъэ хэлъын фае

«Адыгэ макъэм» «Быслъы-мэн» зыфиIорэ рубрикэр иIэу диным фэгъэхьыгъэ тхыгъэ гъэшIэгъонхэр къыхеутых. Ахэм узяджэкIэ, шъхъэм гупшысабэ къырагъахъэ.Алахьым шIошъ-хъуныгъэу фыуиIагъэм нахъ къы-хагъахъо, утукIи нахъ укъэушъэ-бы. ЕтIани лъэшэу сызгъэразэхэ-рэр быслъымэн диным хэшIыкI фызиIэ динлэжхэм къатхыхэрэр арых. Шъыпкъэ, сэ сыефэндэп, сыхъаджэп, быслъымэн диным ехьылаагъэу апшъэрэ еджапIи сы-щеджагъэп. Ау тятэ динлэжхэм-ным зэрэпылгыгъэм ишIуагъэ къысэкIыгъэу сэлъыгъ. Сызэджа-гъэр КъурIанэу адыгабзэкIэ зэра-дзэкIыгъэр ары. Ау ащ итымрэ тиефэндхэм язекIуакIэрэ боу зэпэ-чыжэх. Сыда аушгъэу зыкIэхьу-рэр? Сэ сишIошIыкIэ, сыхэукIомэ къысфэжъугъэгъу, джы тилэ ефэндхэм еджагъэу ахэтыр зэрэ-макIэр ары пэрыохъу хьурэр. ЕтIани сыгу хэкIырэр илъэсым зэгорэм ахэр аугъоихэу зэрэра-мыгъаджэхэрэр, ахэм ягумэкIхэм, къадэхъурэ-къадэмыхъурэм афэгъэхьыгъэу зыпари лъэпкъ гъэзетым къызэрамытхырэр ары. Сыда, ахэр зымы ыгъэгумэкIы-хэрэба, IэпыIэгъу ящыкIагъэба? Ахэм яIофшIэн зы куп къышIо-шы псынIкIэу, ау Iофыр аушгъэу щытэп. Унагъом исхэр зы нэб-гырэ ерагъэу едэлъх, къуаджэм дэс нэбгыришъэ пчъагъэмэ пIо-рэр къабылэу ябгъэштэныр Iофыгъо псынIкIэп, IофшIэнышху.

Быслъымэн диным илэжын тыгукIи тшъхъэкли тыфэкъэбзэн фае. Алахьталэм шIошъхъуныгъэ фызымыIэм Тхьэр щымыIэу елытэ. Ар щымыIэу зылытэрэм ышIэгъэ пстэури мэкIоды. Цы-фэу зыгу къабзэм, къэзыгъэхъу-гъэ Тхьэм шIошъхъуныгъэ фы-зилэм ыгукIэ рыразэу шIушIэ-гъабэ ешIэ: амал зымыIэм дэлэ-пыIэ, фитыгъуаджэ къызэхъу-лаагъэм нэсы, къын зилэм къы-

фегъэпсынIкIэ. Анахъэу ащ фэдэ IофхэмкIэ ситхыгъэ щыхэзгъэ-унэфыкIы сшIоигъор тикъуаджэ дэс тиныбжьыкIэхэр арых. Унагъо горэм къын къехъулаагъэ-мэ, апэ къэсых, чэщи мафи гъэп-сэф ямыIэу Iотых, нахъыжхэм сыд фэдэрэ Iофкли IэпыIэгъушIу афэхъух. Тикъуаджэ мэщыт дэ-тэп, дашIыхъанэу игугъу ашIы, ау щымыIэм ыпкъ кыкIэу ашIын алъэкIырэп. Диныр зылэжъэу макIэп тичылэ дэсыр, анахъэу тиныбжьыкIэхэр. Ахэм хъаджэ хьугъэхэу, НэкIмазэр зигунэсэу ахэтыр макIэп.

Хъадэ фэлэ-фашIэхэм язехъан фэгъэхьыгъэу тхыгъэхэр «Адыгэ макъэм» инэкIудбгъохэм къарэ-хъэх. Тхылэ цыкIухэри къыда-гъэкIых. Мыхэм узяджэкIэ гуп-шысабэ уагъэшIы. ГъэшIэгъоныр ахэм экIэми къалорэр зэрэзте-мыфэрэр ары. Сэ КъурIаным итыр сшIошъ мэхъу. Адыгэ къуаджэ-хэм хъадагъэ ащылэу узыкIокIэ, зэрэщызекIохэрэр зэтефыгъэх. Динлэжхэм (къоджэ ефэндхэм) хъадэм ифэлэ-фашIэхэр зэрэзэра-хъэхэрэри лъэшэу зтекIых. Зым Тхьэм къылуилъхъэгъэ бзэмкIэ дыухъэ къехьы, адрэм арапыб-зэкIэ къеIо. Зы къуаджэм зиду-най зыхъожыгъэ цыфыр унэм къышъырахышъ, шагум джыназыр цыгырашIыкIы, къэхалтэм ахы-фэ шэгъогогъо къагъэуцухъэзэ ды-ухъэ къахыы. Мафэм агъэтIылы-гъэ хъадэм иунэ пчыхъэм ефэнд-хэр тIэклурэ есых зыгорэкIэ а ма-фэм тхъаусахIо къэкIон зымы-лэжыгъэ къыхэкIыкъомэ алошъ. Яблэнэрэ мафэм щыгъын-Iухыжыыр ашIы. Мыщ къекIуа-лэхэрэр унагъоу къыныр къыз-фэкIуагъэм илахьыл благъэхэр, иныбджэгъухэр арых.

Щыфэу зидунай зыхъожыгъэр унэм къырахэу шагум дыухъэ цыгырашIыкIы зыхъукIэ, ар еджэгъэшхоу, IэнэтIэшхо иIэу щытмэ, лаагъэм фэгъэхьыгъэу

къэгъушыIэх къекIоллаагъэхэм ащыщхэр. Ау лэжэжIо къызэры-кIоу щыгъыгъэмэ, ащ фэдэ нахъы-бэрэм плъэгъурэп. «Зидунай зыхъожыгъэ цыфым КъурIан гъэзагъэ фэтэшIы» алошъ, ефэн-дыбэ лаагъэм кыфеджэ. Ащ икIе-джэн сыхъат заулэ ехы, ащ фэди-зым цыфыбэу къекIоллаагъэр алэ-хэр Iэтыгъэу Тхьэм елътIух орэ-ощы, орэосы, орэжыбгъэшху фаеми.

Мы зигугъу къэсшыгъэ Iо-фыгъохэм анэмыкIэу ктэпIон плъэкIыштыр бэ, ау сэ къызгу-рымыIорэр зы. Алахьталэм иIу-мэтхэм къафыригъэхыгъэ Къур-Iаным итыр хэткли зын фаеба? Ащ ухэIэзыхъажынэу, узыфаер хэбгъэхон плъэкIынэу щымыгъэу къысшIошIы. Гукъау нахъ мы-шIэми, динлэжхэм къахэкIых амышIэрэмкIэ зэнэкъокъухэу, ау ашIэрэмкIэ зегурылохэу, зэды-рагъаштэу бэрэ плъэгъурэп. КъурIаным итыр зымышIэу, ащ кылохэрэм адэхэу тызыгъэплъэ-хьурэм Тхьэшхор фэтэгъазэ.

Тиефэндхэм непэ Iофышхо зэшIуахы. Сыд фэдэ къын къуа-джэм кыдэхъухъагъэмэ, чэщи мафи ямыIэу ахэр цыфхэм ахэ-тых, яамал къызэрихъэу къыныр адагъы. Ау бэрэ зэхэтхы гушылэ мыщыухэр ахэм араIуалэхэу, ежъхэм къын къазыфыкъыокIыкIэ шIэх дэдэу анэсыхэм.

Илъэс къэс тиреспубликэ екIы-хэшъ Чабэм нэбгырабэ макIо ныбжьыкIэхэу, хъаджэ хьугъэхэу къэкIожых. Ау лъэшэу гухэкIыр ахэм ащышэу къуаджэм ефэндэу кыдэуцонэу къахэкIырэр зэрэ-мэкIэ дэдэр ары. Сыд шъуIау араушгъэу зыкIашIырэр?

ЗэкIэмэ анахъ сызыгъэгумэ-кIэу зигугъу къэсшы сшIоигъор илъэс пчъагъэ хьугъэу ини цы-кIуи зигугъу ашIэу мэфэ тIокIи-тIумрэ илъэс Iанэмрэ язэшIохын ехьылIэгъэ Iофыгъоу непэ зыте-гушыIэхэрэр ары. Мы Iофхэр шъхъадж зэрэшIошIэу зэрехъэх. Теубытэгъэ Iофыгъо горэ щылэп. Мыхэм язэшIохын ехьылаагъэу тиреспубликэ икъуаджэхэм

зэлукIэхэр ащэкIох. Ащ фэдэ зэлукIэ бэмышIэу Адыгэкъалэ щырекIокIыгъ, районитIумэ арыс ефэндхэр ащ хэлэжыагъэх. Къуа-джэхэм къарыкIыгъэ ефэндхэр зэлукIэм къышыгушылэагъэх. Бэ-мэ яшIошIыхэр зтефагъэх. Мэфэ тIокIитIумрэ илъэс Iанэмрэ къуа-джэм дэс ефэндхэр ямыкIоллэн-хэу рахъухъагъ. Унэгъо кIоцIым исхэр, зидунай зыхъожыгъэм илахьылхэр, иныбджэгъухэр, игъунэгъухэр ахэм якIолIэнхэ фимытхэу е унагъом а гъомылап-хэр гъот зымыIэ сымаджэхэм, сэкъагъэм, нэжэ-лужьхэм сэдакъэ фэдэу афагошымэ хъунэу алъы-тагъ. Мы зэлукIэм унашъоу ышIыгъэр цыфхэм алъыгъэIэ-сыгъэнымкIэ къоджэ ефэндхэм ашIэу Iофшхэм кыфагъ. Илъэс пчъагъэ хьугъэу цыфхэр зэсагъэ-хэм тепщыжыныхэр Iоф псын-кIэп. Ау амал зымыIэ щылэп. Къыным къекIолIэгъэ нэбгы-ришъэ пчъагъэр ащагабшхэщтыгъ цыгъынIухъжым, мэфэ тIокIи-тIум, илъэс Iанэм. Къыным къе-кIолIэгъэ бзылъфыгъэ нэбгы-ришъэ пчъагъэмэ гъомылэпхъэ пакет зырыз аратыштыгъ, авто-машинэ псынIкIэу къекIоллаагъэ пэпчэ гъомылэпхъэ пакет зырыз тыратыштыгъ. Джы ахэр цыф-хэм ханэх, ау джыри ащ фэдэ зекIуакIэхэр къызхафэхэрэр бэу къахэкIых. Шъыпкъэ, хъадагъэ-хэм ялэхъан ахэм атегушыIэх, агъэгумэкIыхэ фэдэу къыпшIо-шIы, ау Iофым ыуж зыпари ихъа-нэу фаеп. Мы Iофыгъохэр уефэндкли унегъымбаркли уызакъоу пфызэшIохыштытхэп. ЗэкIэри ащ хэлэжъэн фае, къо-джэ ефэндхэр апэ зэритхэу.

Быслъымэн диным илэжын ащ къемыкIурэ Iофыгъохэр хэбгъэ-хъанхэ фаеу зылорэ динлэжым цыфхэр хэгъэукох, егъэшIэхъух. Мы зигугъу къэсшыгъэ Iофыгъо-хэм язэшIохын тапшъэкIэ щылэ ДиндэлэжъапIэм ипащэхэмрэ къуаджэхэм адэс ефэндхэмрэ алэ зэкIэдзагъэу дэлэжъэнхэ фае.

Джыри зы Iофыгъо кыхэзгъэ-щы сшIоигъу. Сыда къын кы-зыфэкIуагъэм иланэ непэ зэри-ушъэрэр? Нахъыбэр зэрэхэкIы-жыырэр тучанхэм ачIэлъ гъомы-лапхъэр ары. Адэ илъэс пчъа-гъэкIэ тызэкIлэбэжыымэ къын кызфэкIогъэ унагъом иланэ ты-ригъэуцощтыгъэхэр тыгу къэтэ-

жъугъэгъэкIыжыыхэлъ. Пастэ, щыпсы, щэлэмэ-хъалыжъу, гуу-бат, хъатыкъ, къурамбый, пхъэшъ-хъэ-мышъхъэмэ ахэшIыкIыгъэ псы IэшIу. Джы ахэм ахэтэгъахъо бананыр, хьурмэр, апельсиныр, конфетхэр, псыIэшIухэр... Сыда аушгъэу зыкIэтшIырэр? Мы уп-чIэм иджэуапэу зы купым къеIо непэ тищылакIэ нахъ дэгъу хъу-гъэшъ, узыфаер зэкIэ титучан мэкIайхэм ателъышъ, къын зэб-гъэлъэгъужъэу чэщи мафи ма-шIом уIутыныр имыщыкIагъэу. Джащ фэдэхэр алозэ, тиадыгэ шхын шIагъохэм ягъэхъазырын алэклэкодэжыным ищынагъо щылэ хьугъэ. Iофэу непэ зигугъу къэсшыгъэм ефэндхэр рыгу-шыIэхэу зэхэхы. Къын зилэм цыфхэр зекIуалэхэкIэ, Iанэм темыфэжъэу узыфэ гъомылап-хэр тиз. Нахъыбэрэм сыда плъэгъурэр? Пастэмрэ щыпсым-рэ ахалэхэшъ, адрэр зэкIэ тыра-хъыкын фаеу мэхъу. Сэ къызэ-рэсшIошIырэмкIэ, гъомылапхъэу къекIолIэгъэ цыфхэм ашхынэу щытыр ары кытебгъэуцон фаер нахъ, амышхыштынкIэ ар оушгъэкIэ мэхъанэ илэп.

Мы Iофми ыгъэгумэкIыхэ фэ-дэу рэгъушыIэх, ау зэхъокIыныгъэу фэхьурэ джырэклэ щылэп. Енэгъ-ягъо тIэклэ-тIэклэуэ тикьинрэ тикъырырэ тшIузэхэкIокIэ-жыныхэм ищынагъо кыт-шъхъэрэхъэкIэ.

Зигугъу къэсшырэ гумэкIы-гъом изэшIохынIкIэ зишIуагъэ къэзыгъэкIон зылэжыкIытхэр тинэжъ-лужьхэр арых. Къоджэ ефэндхэм зымы ыгу хагъэкIы ашIоигъоп. Мыхэр а Iофыгъом изэшIохын зэхэдз амышIэу яшъыпкъэу пыхъэхэмэ, ащ зэ-хъокIыныгъэ фашIын алъэкIыштыт.

СызгъэгумэкIэу зигугъу къэс-шыгъэ Iофыгъохэм сэ симы-закъоу, хэтрэ адыги агъэгумэкIын фаеу къысшIошIы. Сыд фэдэ Iофи теубытагъэ халъын фае нахъ, о угу къэклирэр пшIэнэу щытэп. Быслъымэн дин тырэлажъэмэ, а зы КъурIан лъапIэу Тхьэм кыт-фыригъэхыгъэм зэкIэми тыры-гъозэнэу щыт нахъ, нэмыкI уры-лэжъэнэу, шIошъхъуныгъэ фы-уиIэнэу щытэп убыслъымэнэу Тхьэшхор зэрэщылэр пшIошъ мэхъумэ. КъурIан лъапIэм итыр зы, ащ итыр зэкIэми агъэцкIэн фае.

ХЪОДЭ Сэфэр.
IофшIэным иветеран.

Цумпэр кыызщагъэкырэм хагъахъо

Адыгеим мэкъу-мэщымклэ и Министерствэ бэмышлэу Красногвардейскэ районым щызэхыщэгъагъ республикэ зэлуклэу лахъзэхэлъ, фермер ыкли унэе хэтэ хызмэтшлэпэхэм фэдэ дэгъу къафэзы-хырэ цумпэр нахыбэу ащалэжы шыгъэным фэгъэхыгъэр. Ащ хэлэжыгъэх Адыгэ Республикэм мэкъу-мэщымклэ иминистрэу Юрий Петровыр, муниципальнэ гъэпсыклэ зилэ «Красногвардейскэ районым» иадминистрация ипашэу Тхэлъэнэ Вячеслав, республикэм мэкъу-мэщымклэ иминистрэ иапэрэ гуадзэу Хьапэклэ Аслан. Джащ фэдэу зэлуклэм къеклолэгъагъэх республикэм муниципальнэ гъэпсыклэ зилэ ирайонхэм ыкли къалэу Мыекьуапэ мэкъу-мэщымклэ ягъэ-лорышлэпэхэм, къоджэ псэуплэхэм ащыщхэм яадминистрацияхэм, республикэм мэкъу-мэщымклэ и Министерствэ иотделхэм япашэхэр, министерствэм фэлорышлэхэр къулыкъухэм япашэхэмрэ яспецалистхэмрэ, фермерхэр, журналистхэр.

Зэлуклэм хэлэжыгъэхэм мэкъу-мэщымклэ министрэу Юрий Петровым апэ къафилотагъ цумпэм илэжыным тызыхэт уахгэм республикэм зэрэщыгъэпсыгъэр. Ащ къызэрэхигъэщыгъэмклэ, тичыгъухэм къащыбгъэкыным цумпэр къа-кы, ащ идэлэжээн дэгъоу зыщызэхэщэгъэх хызмэтшлэпэхэм фэдэу къафихырэ маклэп. Цумпэм икыгъэкынклэ лощлэклэшлэу зэгъулу гъэ хыгъэ, ащ нахь зегъэушбгъу гъэным фэзыщыгъэх шлэныгъэ-техническэ ыкли лэжы-кылуачли щылэх.

Цумпэм фэдэ къызэрафи-хыщтыр къызгурыуагъэхэм 1995-рэ илээсым къыщегъэ-

жыагъэу ащ икыгъэкынкы зыфагъэзагъ, ахэм агъэфедэхэу рагъэжыагъ лощлэклэшлэу ащ-клэ щылэхэри, псыгъуаткыохэр цумпэ лъапсэхэм аклэгъэхы-гъэныри. Цумпэр кыызща-гъэкырэ чыгъум хагъахъозэ, 2012-рэ илээсым ащ рагъэу-бытыгъэр гектар 541-м респу-бликэм щынагъэсыгъ. Ащ щы-щэу гектари 103-м а лэжыгъэ лэшлур Красногвардейскэ рай-оным къыщагъэкыныгъ. А илээ-сым пстэумкли цумпэр тонни 3,5-рэ республикэм шаугъо-жыгъагъ. Ар 2007-рэ илээ-сым къахыжыгъэм тонн мини 2,5-клэ нахыб.

Цумпэ лэпкышлэхэр агъэ-федэхэзэ, псэу ыкли чыгъэшлэу ящыклагъэр хьасэхэм арагъэ-клэхэзэ, республикэм ичыгъухэм ар ащыбгъэбгъон зэрэплэ-кыштыр къыдалыгътэзэ, фэдэ къафэзыхыщт лэжыгъэ шлэ-гъор нахыбэу къагъэклэу гъэ-псыгъэныр ары зигугъу къэт-шырэ зэлуклэр зыфэгъэхы-гъагъэри.

Красногвардейскэ районым зэлуклэр щашлыныр къызы-хыгъэр республикэмклэ а лэ-жыгъэм фэдэу ащ къыща-гъэкырэр илээс къэс нахыбэ зэрэхурэр, унэгъо хатэхэм ар зэрэщалэжырэм даклоу фер-мерхэм ащыщыбэм чыгъу лахъэу ялэхэм цумпэм фэдэ къащырагъэты зэрэху гъэр ары. Ащ фэдэ фермерхэм ащыщ заулэм яцумпэ лэжы-пэхэм зэлуклэм хэлэжыагъэ-хэр ащылагъэх. Апэ зыдэ-кыла-гъэхэр фермерэу Николай Куковицкэм ицумпэ хьасэу селоу Красногвардейскэм пэ-мычыжыгъэу губгъом илгыр ары. Илээс заулэ хыгъэу цум-пэр къэзыгъэкырэ фермерым илощлагъэхэм зэлуклэм хэлэ-жыагъэхэм зэлэпыхыгъэ ашагъэ-гъозагъэх Тхэлъэнэ Вячеслав

рэ Красногвардейскэ районым мэкъу-мэщымклэ игъэ-лоры-шлэпэ ипашэу Шьаукъо Ис-лъамрэ.

— Сиунэгъо хатэ цумпэ кызыщызгъэкырэр бэшлэ-гъэ, — икыэлотэн кырегъа-жы Николай Куковицкэм. — Гер-манием сызэклом цумпэр зэрэ-щалэжырэм сехъуапси згъэ-тысынэу лэжыкы 30 гъэбыл-гъэклэ къысщыгъагъ. Джары егъэжыаплэ фэхъугъэр мыщ цумпэр къыщызгъэкыным. Колхозыр зызэгъырэжыным тиунагъоклэ кыгътефэжыгъэ чыгъу лахъхэм илээси хы-гъэу цумпэр къащысэгъэкы. Ащ фэхъафэу картофи ма-ры сэшлэ, чыгъ лэпкы зэфэ-шъхъафэу минитлум ехъуи згъэтысыгъэ.

Фермерым къызэри-лорэм-клэ, гектаритлум тлэ-кы къехъоу цумпэр къыщегъэкы. Псы-гъоткы лэжыгъэныр егъэ-фэдэ. Мэфэ зытлэу хыгъэу цумпэр кларегъэчы. Нэбгы-рипшлым ехъу ихъасэ хэтхэу цумпэр аугъо. Иунагъо исхэм хьасэм идэлэжээн фэгъэхы-гъэ лощлэклэшлэу ащыщхэр зэш-луахы, рассадэм игъэтлы-сыгъом ыкли цумпэм иугъо-гъом цыфхэр къафэклох, зы мэфэ лощлэгъум нэбгырэ пэпчэ сомэ миным къыщымы-клэу къарагъэгъахъэ.

— Тызыфаер цумпэр дэгъоу къэбгъэкылымэ мымаклэу фэдэ къызэрихырэ ядгъэлэжы-ныр ары, — зыфегъазэ ферме-рым Тхэлъэнэ Вячеслав. — А лэныкъомклэ уилоф изытет къафэуат.

— Цумпэ гектар зытлэу уилэ-

мэ, унагъор зыфэныкыо щымы-лэу пыгъын плэжыкыщт, — ело фермерым. — Зы гектарым идэлэжээн теклодагъэм фэ-шъхъафэу фэдэу сомэ мин 300-м къыщымыклэу къыс-фехы.

— Цицумпэ хьасэ теплы-рэ фермерым иунагъо ис-хэм лощлэпэ зэрэ-лэм даклоу илээсым къыкыло-лэ рассадэм игъэтлысыгъом, хьасэм ипкы-гъум ыкли цумпэм иугъо-жы-гъом нэбгыри 10-м къыщы-мыклэу лэжыаплэ къарегъэ-гъахъэ, — ело Юрий Петро-вым. — Илээсым къыкыло-лэ ахэм мэзищэ лощлэ-лэ арагъэ-гъоты.

Джащ фэдэу фермерхэу Василий Сторожевым, Вла-димир Глуходед, Андрей Во-лобуевым, мы илээсым гекта-ри 2,5-м цумпэр къащызы-гъэкыгъэ Юрий Осиповым яхьасэхэр зэлуклэм хэлэжы-хэрэм къаплыхыгъэх. Алэ-гъугъэр зэклэ щысэ зытепхы хъунэу зэрэщыгъэр хагъэу-ны-фыкыгъэ.

Зэлуклэр зыщаухыным цум-пэм илэжыным районым зэрэ-щызэхэшагъэр клэ-кыу къафи-лотагъ Шьаукъо Ислъам. Пстэ-умкли унэгъо унэе хызмэтым пылхэм гектари 162-м, фер-мерхэм гектар 55-м цумпэр къащагъэкы, илээсым къы-кыло-лэ цумпэ тонн мини 2-м ехъу районым рашы. Цумпэм иугъо-жыгъо уахътэ щэф-а-кыохэр Ставрополь краим, Къалмыкь Республикэм, Крас-нодар краим ичлыплэ зэфэ-шъхъафхэм къарэкы.

Зэлуклэм хэлэжыагъэхэм

ащыщхэм алэжыгъугъэмрэ зэха-хыгъэмрэ клэ-кыу къаралы-лэ-хэрэр.

Мыекьопэ районым мэкъу-мэщымклэ игъэ-лорышлэпэ ипашэу **Александр Морозовыр:**

— Къэтлэжыгъэр зэклэ сы-гу рыхыгъ. Тэ тичыгъухэр цум-пэр къащыгъэкыгъэным къе-кылу нахь мышлэми, тифер-мерхэм ащыщхэр джыри ащ пыщагъэ хыгъэгъэх. Щысэ атепхы хыщт тыздэщыла-гъэхэм. Къэзгъэклоштыкы мыщ тифермерхэм ащыщхэр.

Кошхьэлэ районым мэкъу-мэщымклэ игъэ-лорышлэпэ ипашэу **Шты-мэ Султлан:**

— Непэ слэжыгъэм тифер-мерхэр щызгъэгъозыщтыкы, ти-район ичыгулэжыхэм дэгъоу къа-кылушт цумпэм икыгъэ-кынкы мыш шагъэфедэрэ лощлэклэр. Цумпэм кыхы-кырэмклэ яунагъо алыгъы, цыфхэм и лощлэпэ арагъэ-гъоты.

Джэджэ районым мэкъу-мэ-щымклэ игъэ-лорышлэпэ ипашэу **Анатол-ий Пахоль:**

— Тэ тирайони мыщ щыт-лэжыгъэм фэдэ цумпэ лэжы-кы тытехыныр лэжэу къе-кылушт. Непэ дэгъоу мыш ты-къащагъ. Слэжыгъэр тифер-мерхэм алэжыгъэгъэсыжыщт. Сищыхъэ телъ а лощлэклэм те-хыанхэр тэтихэм кызэрэ-хэ-кыштыхэм.

ЛЭХЪУСЭЖЪ
Хьаджэрэтыбый.

Сурэтхэр зэлуклэм хэлэ-жыагъэхэм къаплыхыгъэгъэ цумпэ хьасэхэм къащытыра-хыгъэх.

ДунэякIэу агъэпсырэм шъхъасынчъэу фэлэжъагъ

Хъанэху Асхад кызыхъугъэр илэс 95-рэ хъугъэ

Хъанэху Асхад бэмэ ашIэ-щтыгъэ. Пщыгъупшэжъын умылъэкIынэу цыфышIугъэ. Шъабэу гушIуэ, гум кызырэхъу ищтыкIи, икIуакIи, игушIуакIи иплъэгъукIыхъу, зэхашIэхъу нэм кыкIэуцэ. Гурышэ-гупшысэкIэ удэгущыIэ, кыбдэгущыIэ, игугъэ-гупшысэхэр зэхэошIэх. Лъэхъэнэ бырсырыгъ Асхад кызыхъу-хъагъэр. Шыблэр гъуагъоу, пчыкIэр джэгоу, дунаир кьутэжъу мэшIошхуагъ.

Асхад ятэу Былаорэ ятэ-шэу Тыурэ зэфагъэр яшапхъу, кьуаджэу Тыгъурыгъой илэ-жъэкIо цыфхэм ящысэтэхы-плэхъу, алэшъхитIуагъ кьалэ-жъырэр хъалэлэу ашхыжъу кьахыгъ. Былао иунагъо кIэ-лищрэ пшээшIищрэ кьихъу-хъагъ: Хъаджмос, Махъмуд, Асхад ыкIи Хъаджэт, Аминэт, Рэбихъат. Адыгэ унагъом ил-фыгъэхэр лъэпкъ шэн-шэпхъэ дахэхэр ахэлхъу, ахэр ябызп-хъэ зэрэхъунхэм фанIух, фалэ-жъых. Ащ ишIуагъэкIэ яцIы-фыгъэкIи, яхэбзэ-бзыпхъэхэм-кIи зыхэт цыфхэм кьахэщы-хъу Хъанэхумэ яклалэхэр, яб-зылфыгъэхэр кьэтэджых.

Жьоныгуаклэм и 5-м, 1918-рэ илэсым кьуаджэу Тыгъуры-гъойкIэ Хъанэхумэ яунагъо сабий кьихъухъагъ. Псауныгъэ пыгъэ илэнэу, насыпыр игъогогъу хъунэу фэлэахы, Асхад цIэу фаусыгъ. Лъэхъанэу дунаикIэр зыцагъэпсырэм хэти ищы-IэкIэ-псэукIэ диштэу зригъэп-сыным пылбгъ. Ащ фэдэу Хъанэху Былауи хъурэ-шIэ-рэм хэшIыкI афыриIэу шы-Iэклалэу агъэпсырэм ыгупчэ хэуцагъ, чанэу хэлажъу ри-гъэжъагъ. Чылэм щызэхашIэгъэ колхозым зиунагъокIэ апэу хэ-хъагъэмэ ащыщыгъ. Илфы-

гъэхэри ятэ кIырыплъыхъэу, гъогукIэм апэ теуцауагъэх. ЛъэхъаныкIэм диштэу нэбгы-рэ пэпчъ гъогу лъагъо шыIэны-гъэм щыхихыгъ. Анахыжъэу Хъаджмосэ зыфагъазэрэм ыгукIи ыпсэкIи етыгъэу, зышъхъа-мысыжъэу шыIэклалэм чанэу хэлажъу ригъэжъагъ. Ащ ыуж кьикIырэ Махъмудэ коопера-тивнэ техникумыр кызыеухым, илофшIэнхэр дэгъоу ыгъэцакIэ-хъу ригъэжъэгъэ кьодыуе, ихъуп-хъэгъэ-инэутхагъэ ыпшъэкIэ шыIэхэми, кьоджэдэхэми анаIэ тырадзи, Лахъыкьое кьоджэ Советым итхъаматэу хадзыгъ.

ЛъэхъаныкIэм еджэн-гъэ-сэныгъэм лъэшэу цыфхэм Iофы зырагъэшIыштыгъэ. ЕджапIэхэр тыдэрэ чыли щы-зэхашIэщтыгъэх. Тыгъурыгъой еджапIэ кыщызIуахыгъ, цыкIуи ини зэкIэри еджэным игъогу теуцауагъэх. Былао икIэ-лэ анахыкIэу Асхад еджэн-гъэсэныгъэм зыритыгъ. Кьуа-джэм дэт ублэпIэ еджапIэм ыуж Лахъыкьуае дэт гурыт имыкьурэ еджапIэр кьеухышъ, Краснодар кIэлэгъэджэ техни-кумым 1934-рэ илэсым чIа-хъэ.

НыбжыкIэхэм кьадэхъугъэ гушIуагъом гуетыныгъэ ин кьахилъхъагъэу еджэщтыгъэх. Ащ дакIоу литературнэ-твор-ческэ Iофыгъохэри агъэцакIэ-щтыгъэх. Литературнэ кружо-кэу техникумым чIэтым чанэу хэлажъэщтыгъэхэм зэу ащы-щыгъ Асхад. Техникумым кыщыдэкIыхэрэ журналым, дэпкъ гъэзетым ямызакъоу, хэку гъэзетми кIалэхэм яусэ-хэр кьащыхауыштыгъэх. Джащ тетэу имамыр кIэлэгъэджэ сэн-хэбат педзжыкI, Лахъыкьое илэсикIэ еджапIэм ипашIэу Iоф ышIэу регъэжъэжы. КIалэхэр еджэн-гъэсэныгъэм игъогу пы-тэу теудонхэмкIэ лъэхъэнэ хылыгъэм, зэокIэзыжъ кьуа-джэм макIэп Асхад щышIэ-рэр. Заом иутын хылыгъэхэми нахъ зыкьагъэнафэу кьырагъа-жъэ, ащ кьыхэкIэу врачхэм кьыраIо Асхад илофшIэни, ичIыпIи зэблихъунхэ фаеу.

1937-рэ илэсым кIэлэгъэ-джэ техникумыр дэгъоу кьеу-хышъ, кIэлэгъэаджэу ячылэ еджапIэ кьегъэзжы. Ащ бэрэ Iоф щымышIагъэу кьуаджэу ЩынджыкIэ-гъэсэпIэу дэтым Асхад пашIэ фашIы. Коллективыр Iофым фызэхыщэным иамал кьулаишIухэр хэлъхъу кIэла-кIэм зыкьегъэлагъо. Асхад кьагъэкIожы Лахъыкьое илэсикIэ еджапIэм, апэ изаву-чэу, нэужым идиректорэу Iоф ешIэ Хэгъэгу зэошхор кье-жъэфэ.

Заор кызыежъэм зэишIыри пным пэуцужыгъэхэм ясаты-рэхэм ахэуцауагъэх, апсэ емыб-лэжъэху шъхъафитыныгъэм фэ-бэнагъэх. Анахыжъэу Хъадж-мосэ Будапешт хылыгъэу кьы-щаули, заор ащ щыухыгъ. Зэ-шымэ агурэ Махъмудэ связым иротэ икомандирэу Корсунь-Шевченковский операцием щы-кIогъэ зэо машом хэклдагъ. Зэшымэ анахыкIэу Асхад взводым икомандирэу Ростов-на-Дону ихъанэ-гъунэхэм ащы-кIогъэ заохэм ахэлъхъэзэ, хы-лэу кьаулагъ. Пыишэ мэхъа-джэр гум пэблагъэу пхыры-кыгъ, госпиталым бэрэ кьы-щелэзагъэх. Зэхъужэ нэуж За-кавказскэ дзэ округым, нэужым Ленинан дзэ кьулыкьур ащи-хыгъ. Ипсауныгъэ зыпкъ иуцожы, шхончэо полкым иш-таб ипашIэ илэпыIэгъу IэнатIэр ыгъэцакIэу ригъэжъэжыгъагъ. Ау заор заурым дзэ кьулыкьум-кIэ лыкIотэным нахы, янэ-ятэхэу жъы хъугъэхэм алъэхэ-сыныр нахъ тэрэзэу ылыты, дзэм кьыхэкIыжыгъ. Джащ тетэу имамыр кIэлэгъэджэ сэн-хэбат педзжыкI, Лахъыкьое илэсикIэ еджапIэм ипашIэу Iоф ышIэу регъэжъэжы. КIалэхэр еджэн-гъэсэныгъэм игъогу пы-тэу теудонхэмкIэ лъэхъэнэ хылыгъэм, зэокIэзыжъ кьуа-джэм макIэп Асхад щышIэ-рэр. Заом иутын хылыгъэхэми нахъ зыкьагъэнафэу кьырагъа-жъэ, ащ кьыхэкIэу врачхэм кьыраIо Асхад илофшIэни, ичIыпIи зэблихъунхэ фаеу.

УзышIокIын умылъэкIын Iо-фыгъоу ар щытыгъ. Джащ те-тэу 1950-рэ илэсым Адыгэ тхылътедзапIэм иредактор шъхъаIэу Мыекъуапэ шыла-жъэу Асхад регъагъэ. Еджа-пIэхэм зэрашэджэщтхэ тхылъ-хэм ятхын, якъыдэгъэкIын Iофыбэ дешIэ. Джа лъэхъаныр ары Асхад нэлъасэ сызыщы-фэхъугъэр. Сэ сизакъоп, зэре-джэщтхэ тхылъхэр гъэхъазы-рыгъэнхэм, кьыдэгъэкIыгъэн-хэм чэщи мафи имыIэу апы-лыгъ, авторыкIэхэр ащ фызэ-хышIэщтыгъэх, фигъасэщты-гъэх, Iофэу шIэгъэн фаехэмкIэ ягулыгъэхэр кьыгъэушIышты-гъэх. А лъэхъаным письмэу кьысфигъэхъагъэм мырэу-щтэу кыщелэ: «Лъытэныгъэ зыфытыIэ тов. Шъхъэлахъо! Адыгэ хэку лъэпкъ тхылъте-дзапIэр кьыолъэу я III-рэ клас-сым пае учебникэу «Адыгаб-зэ» зыфиIоу Д. Iэшъхъамафэм ытхыгъэу 1952-рэ илэсым кьыдэкIыгъэм рецензие кьеп-тынэу. Ащ кьиптхэщтыр: учеб-ныкыр программэм тегъэпсы-хъагъэу тхыгъэмэ, тэрэзэу грамматическэ шапхъэхэр гъэ-псыгъэхэмэ, терминхэр тэрэз-хэмэ. Тхылым щыкIагъэу илэхъу кьышIошIыхэрэр зэкIэ зэхэугуфыкIыгъэхэу кьэтхых. УкызытегушIыIэрэ статьяхэр, грамматическэ шапхъэхэр зы-хэтхэ нэкIубгъохэр рецензием кьитхэх...

Адыгнациздатым иредакто-рыр А. ХЪАНЭХЪУ. 27.X.52"

Еплъ, ар гъунэ зылыпфын фаем уналэ тырыуигъадзэу, шIэгъэн фаем укыфигъэушIэу кьызыритхырэр... Адыгэ тхы-лым, шIэныгъэм яхылыгъэу Iофыгъохэм ныбжыкIэ кIуа-чIэхэр ахэщэгъэнхэм зэпыу имыIэу Асхад дэлажъэ-щтыгъ. АдыгабзэкIэ зэридзэ-кIыхи, тхылъ зэфэшъхъаф бэкIаий кьыдигъэкIыгъ. Ахэм ащыщых Аркадий Гайдар итхылыгъэу «Хэгъэгу чыжъэхэр», Анатолий Войновым итхылыгъэу «Генералэу Ватутиныр», Лев Касиль итхылыгъэу «Къо нахы-кIэм иурам» зыфилохэрэр ыкIи

нэмыкIхэр. Я 2-рэ классым адыгабзэмкIэ иучебник, я 5-рэ классым щеджэхэрэм апае ли-тературэ учебныкыр илэс пчъагъэм Асхад зэхигъэуцо-хэзэ кьыдигъэкIыгъэх.

1954-рэ илэсым радиокоми-тетым шылэжъэнэу Хъанэхур агъаIо. Ащ илэс тIокIырэ тIурэ общественнэ-политикэ кьэтынхэмкIэ отделым ипашIэу Iоф щылагъ. НыбжыкIэхэм IофшIэклэ-зэхэщакIэр аригъэ-шIагъ, бэмэ гу алыатэу, шIэгъэн фаер IупкIэу ралъэгъукIэу ыпIугъэх, ыгъэсагъэх. 1976-рэ илэсым кьышегъэжъагъэу опсауфэ адыгабзэкIэ кьатырэмэ яредактор шъхъаIэу Iоф ышIагъ. Iофыгъуабэм язэхэщакIоу, яклэ-щакIоу, ныбжыкIэхэмкIэ шы-сэтэхыплэ нафэу лэжъагъэ, псэ-уэ. Ымакъэ Iэтыгъэу цыф дэгущылагъэп, шъабэу псалэу, угу кьыIэтэу, уилъэкIи, уиамали кьахигъахъоу, уицыхъэ зы-тельыжъэу, зэхашIэ уигъэшIэу цыфышIугъ, цыф бэрэчэтыгъ Асхад.

Хэку радиокомитетым зыIу-тыгъэ илэсхэм Iофыгъо зэ-фэшъхъафэу ышIагъ Асхад. Кьэтын гъэшIэгъон зэфэшъ-хъафэу ыгъэхъазырыштыгъ, творческэ кIуачIэу кьуаджэхэм адэхэр ахэм ахигъэлажъэ-щтыгъэх. Кьэтын зэфэшъхъа-фыбэу ыгъэхъазырыштыгъэхэм адакIоу, радиопчыхъэзэхъахэ-ри комитетым зэишIэщтыгъэх. Кьуаджэм дэс лэжъэкIо пэрыт-хэм яхылыгъэу усэ зэмылIэ-ужыгъуабэ ащ фэдэ пчыхъэзэ-хъахъэхэм кьащыхъугъ Пэрэ-ныкьо Муратэ, Жэнэ Кьыры-мызэ, ЯхъулIэ Сэфэр аусыгъэ-хэу. Ахэр поэтхэм ятхылыгъэм кьадэхъагъэх, адыгэ литерату-рэм хэхъоныгъэхэр рагъэшIы-гъэх.

Асхад илфыгъэхэри, ятэ фэдэхэу, лъэпкъ культурэм, ис-кусствэм, наукам лэжъыгъэш-хохэр ашашIыгъ. Джы кьызнэ-сыгъэми ар лъегъэкIуатэ ыкIо нахыжъэу Руслъан.

ШЪХЪЭЛЭХЪО Абу.

ПСАУНЫГЪ

Узыбэмэ якъэкIуапIэ хъун ылъэкIышIт

АрэушIтэу кьыIуагъ Урысые Федерацием исанитар врач шъхъаIэу Г. Онищенко джынэс цыфхэми псэушъхъэхэми кьа-хамыгъэщыштыгъэ вирускIэу «коронавирускIэ» зэджагъэхэр зыфэдэмкIэ зеупчIыхэм. Пэтхъу-Iутхым кьышегъэжъагъэу тхъа-был пIыыр-стырым нэсыжъэу, жъэжъыхэми зэрар арихъу, цыфыр хылыгъэу ыгъэсымаджэу (ары «катиичная пневмония» зыкIыралорэри а тхъабыл пIыыр-стырым) хъун ылъэкIынэу вра-чым кьыхыгъэщыгъ.

Псауныгъэр кьэухъумэгъэ-нымкIэ Дунэе организацием

(ВОЗ-м) кьызыритырэмкIэ, мы вирускIэр 2012-рэ илэсым илонгъо маз ары апэрэу загъэ-унэфыгъэр. Кьэралыгъуныхым (Саудовскэ Аравием, Каир, Иор-данием, Зэхэт Араб Эмиратхэм, Великобританием) ащыпсэурэ нэбгырэ 34-м ар кьахъагъэщыгъ, 18-р дунаим ехыжыгъ. Мы вирускIэм иштамм (имикроб-хэр зыфэдэхэр) зэзыгъэшIэрэ специалистхэм, ащ икьэкIуапIэ-хэр зыгъэунэфыхэрэм кьызыр-э-кIагъэтхырэмкIэ, узыр кьызы-хагъэщыхэрэр зэкIэ зыгорэу-шIтэу Саудовскэ Аравием, Зэхэт Араб Эмиратхэм, Катар япхыгъэх:

ахэр а кьэралыгъохэм ащылагъэх е ахэм кьарыкIыжыгъэу сымад-жэ хъугъэхэм зыгорэушIтэу анэ-сыгъэх, апэблагъэ хъугъэх. А ви-русыр кьызыхагъэщыгъэу цыфэу сымаджэщым чIэфагъэм зы па-латэм дилыгъэм узыр пи-хыгъэуи агъэунэфыгъ. Анахы-бэу цыфхэр зыщысымаджэ-гъэхэр ыкIи нахыбэу а вирусым зыщылъыкIыгъэхэр Саудовскэ Аравиер ары (нэбгырэ 24-м щыщэу 13-р лIагъэ, нэбгыри 9-р жьоныгуаклэм ияшнэрэ тхъа-мафэ кьыкIоцI). Ауужырэу мы вирусур Францием шагъэунэ-фыгъ.

Коронавирусым зэрелэзэхэрэ Iэзэгъу уцхэм афэгъэхыгъэу Г. Онищенко кьыхыгъэщыгъ

«гепатит С» зыфалорэ зэпахырэ узыр зIэм рахылыгъэу Iэзэгъу уцхэр мы узымкIи зэрагъэфедэ-хэрэр.

Зэпахырэ узым епхыгъэ гумэкIыгъохэм зэрахъорэм кьыхэкIэу, Роспотребнадзором икьутамэу чIыпIэхэм ащылэхэм унашIо афашIыгъ Саудовскэ Аравием, Катар, Зэхэт Араб Эмиратхэм кьарыкIырэ цыфхэм афэгъэхыгъэ санитарнэ-каран-тиннэ лыпылэныр гъэлъэшыгъэ-нэу ыкIи ахэм ащыщэу сымад-жэ хъугъэхэу зэгущафэхэрэм ялажэ гъэунэфыгъэным фэшI лабораториэхэр зэтегъэпсыхъэ-гъэнхэу.

Роспотребнадзором Адыгэ РеспубликэмкIэ и ГъэIоры-шIапIэ кьызырэхъагъэщы-гъэмкIэ, гумэкIыгъо шъхъаIэу кьэуцухэрэм ащыщ бжыхъэм быслъымэнхэр Чабэм кIонхэу

зэрэщытхэр. А лъэхъаным Уры-сыем щыпсэурэ нэбгырэ мин 25 — 30 фэдиз Саудовскэ Арави-ем ехъэ. Ахэм зэкIэми пэшIо-рыгъэшъ зэдэгущыIэгъу адэ-шIыгъэн фае, узым зыщыухъу-мэгъэным пае шэпхъэ гъэнэфэ-гъэхэр гъэцэкIэгъэнхэ зэрэфаем щыгъэгъозэгъэнхэм фэшI. Цыфхэм ар зэпахыжын зэ-ралъэкIырэр хэти зыщыгъэгъу-шэ хъушIтэп. ЫкIи а кьэралы-гъом кьыкIыжыхэрэм медици-нэ уплъэкIунхэр ашIынхэ фае яп-сауныгъэ изытет зэгъэшIэгъэ-ным, узым зыщыухъумэгъэным, ащ земыгъэушъомбгъугъэным фэшI.

Вирусым иштамм нахъ куоу зэгъэшIэгъэным специалистхэм зэпымыоу Iоф дашIэу Г. Они-щенко кьыхыгъэщыгъ.

ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

Усэныр — тхьэ Иоф. Усэхэри — Тхьэм иллыкдох. Гьогу хэхыгъэхэмклэ ахэр Тхьэм ыгъэнэфэгъэ цыфхэм кьафэхдох. Джа Тхьэм тамыгъэ зытыридзэгъэ поэzie лъагэм шыщых Хьунэго Саидэ иусэхэр.

«Зэхэугъоогъэ тхыгъэхэр зыдэт тхылы» ыуи тефэрабгъоу еджагъ нэклубгъо 287-рэ хьурэ тхылыгъэ 2012-рэ илээсым кыдыгъэкыгъэм. Ныбжь икьугъэ зилэ усаком акыылклэ кыгъэгъунагъэу гум пхырыщыгъэ шлэныгъэхэр зэхэугъо-ягъэу тапашъхьэ кырылхьагъэх еджэрэ пэпчэ зыфэшлэ хигъотэнэу.

«Тиакъыл пыдагъ дунаим» (ауштэу елыгъэ Саидэ), арышъ, зыхэт гъашлэм шлэныгъэхэр кыыхышыпкыкхэзэ зэрегъэулух. Ахэр гупшысэ лъагэ (гум ипшысэ!) хьунхэм пае гум пхырыкхынхэ, псэм зэригъэлэпшынкхэ фае.

Хьунэго Саидэ акыылклэ дунаир зэрегъэзафэми, гуклэ маплэ. Ылгъэгъурэм нахьыбэ гурэло. Гурылорэм нахьыбэ зэхешлэ. (Зэхешлэрэм йуаклэ кыфэзыгъотрэр зырыз, ар усэклошхохэм якъэлэн!) Саидэ изэхашлэхэм ямышыкхэ йуаклэ кьафегъоты. Кьыгъотыгъэ гупшысэм фэшлэ псэлэ шэрыохэмклэ адыгабзэр егъэбзэрабзэ. Ащ фэгъэсэгъэ кьодыеклэ арэп. (Саидэ литературэмклэ апшэрэ гъэсэныгъэ ил). Гъэсэныгъэм кыдэкхлорэ шлэныгъэхэр гъэуэфалъэх нылэп. Сыд фэдизэу усэ зэхэлъхьаклэм уфэлазэми, гупшысэ куу пкырымылхьашъумэ, усэр пхонэкл.

«Сэгупшысэ», — ело Хьунэго Саидэ. Иофмэ анахь Иофэу ары илэр — мэгупшысэ. Уигъасэрэп. «Сэ сэгупшысэ кьабылэу штэ!» ылоу, кьаигъэ уишырэп. Уздегъэгупшысэ: еж кьырецажъэ, лъыбгъэкхотэнэу гьогу кьыуеты. Е о узэгупшысагъэм кьыпедзэ, кьэмылауагъоу, ау гуклэ збгъэзэфагъэр о кьэпшагъэм фэдэу кьеупсэлъы. «Сыдэуштэу!?» олошъ, лэн-кунэу зэм укьегъанэ, зэм — «ауштэу кьэпхон пхьэкхыштмэ, сэ сэгупшысы игъу!» оло, уегъэгушхо, лъэганлэу зынэсыгъэм уигупшысэ дешае. «Гукъаом лы-хьужъ рыпплуна?» — ело.

Тэрэз дэд. Лыхьужьхэр теклоныгъэхэм кьахэхьукхы. «Ыпэкхлэ сыплъэми, сызэплъэкхы. Дунаир ыхьокхыгъэ Блэкхыгъэм». Лъэхъанитлур — блэкхыгъэмрэ кьэкхлэштмыр — джауштэу зэнэкьокхыхэзэ гъашлэр лъагъэкхуагъэ. Ау «ыхьокхыгъэ» зыфилорэ гушылэ закьомклэ блэкхыгъэр кьызэрэттеклорэр, тызэплъэкхыжъэ тызэрэщигъалэрэр нэгум кьыкхэгъуо.

Саидэ игупшысэ кьымыхьырэ Иофыгъо кьэгъотыгъуай. («Ымыупшысырэ пкыгъо шылэп» пхомэ нахь тэрэз). Улъымыхьоу, моу узтелэбэгъэ нэклубгъор кьызэлъх, уинэплъэгъу зытефэрэ сатырэм кьедж — шлэныгъэ куухэмклэ узэзыгъэх. Анахь кьызэрыкхуо

зыфапхорэри гупшысэ минэу кьызэпкырыэкхы. Шымылэр кьыугупшысыгъэп. Шылэныгъэм кьыпкырыхыгъэх. Зэрихьыллагъэм, ыушэтыгъэм, ыльэгъугъэм (кьинми гушлуагъоми) язэфхьысыжъых.

Джы кьэхъуштхэм тахэ-тыжъэп,

Тэ тибзыпхьэхэр адыжъ-рэп...

Гупшысэ нэфхэр дэнэ лудан, Урыдэжъынкхы махэ — зэ-нэтхьы,

Зэрылгъэжъэмэ — уигъэ-гулан...

Гум ипшысэхэр

Клэпсэ хэшлыкхы гупшысэ кьиним

Ар зэнымытхьэу члыр зэрхьан.

Гушлорсы хьафхэм яджэ-наклэ

Хьымэ чэужъхэм апынагъ. Мыхэр кьэзылошъушттыр бзылфыгъ. Ау шъуеплэ ащ бзылфыгъэ хьапшыпхэм акьогъу философии куоу акъуигъэуцорэм.

Ныгум хэта нахь гулэу кьыгъэгъунэрэр? Ильфыгъ. «**Сиклал, пшлэнклэ сыфаеп, блэкхыгъэ заом сыгу пиупкыгъэр чэтэн бзыхьафэп**» ело. Бзылфыгъэ мэкъэ рэхьатклэ кьэлуагъэ фэд. Ау заом гум пиупкыгъэмрэ ащ пыщыт пкыгъо кьызэрыкхуо чэтэн бзыхьафымрэ кьакъотэджыклрэ кьиним ионтэгъугъэ ны закьор ары зыщэчышъушттыр. Мы усэм ыуж ригъэуцуагъ нэмыкл усэ — «Уянэ гушлуагъор о пфиухьумагъ».

О — мы дунаир зэрэгъу-шлуагъор

Угу раутынэу пыхэр зэуагъ!

Гушлом ыкхуачлэ пшатэу — онсэу!

Нэшхьэир лыеу угу шымыгъэпсэу.

Гъашлэм цуахьтэ — нэуплэнлэгъу!

Пыхьэм ауклэрэр — гум ишлулгъэгъу.

Ауштэу Саидэ зэушыиэрэр илфыгъэ закьохэр арэп — сэри, ори кьытфэсакы. Зыфэушыиэрэри «утефэкхон» зыфэпхотым фэдэ Иоф цыкху-шъокхон. Кьинхэм уапэшлуекхонэу, гъашлэм утезыгъэгъушхорэ кхуачлэр пхэкхыкхондэнэу ары. Нэшхьэм гур егъэулыи, гушлуагъом кьары кьыуеты. Арэу зыщытклэ нэуплэнлэгъоу дунаим узыщытетым (джащ фэдизэу цыф гъашлэр клэкхы!) зыми емыгъэубатэу гушлуагъор (шлулгъэгъу!) кьэухьум. Ащ сыдэуштэу кьэплфыгъэр фэбгъэсэшта, о ыпэкхлэ уфамыплугъэмэ?

Сыдэу сэгъэтигъыгъэ шхьа-клэм имашлэ

Сигъашлэ ыльапсэ клэп-тыкхэ!..

Ау тхьэ пхьына а уихьы-лгъэ,

Хэт птырихына а он-тэгъур?

Зызысэплъыхьэм — сикла-лэхэр кьызготых —

Зыщыцри кьагурымылоу — атэзгъэуагъ.

Ллэужхэм язэгъурылуаклэ ифилософий мыр. Блэкхыгъэмрэ непэрэ язэпышлэлэр тэры, ау тилфыгъэхэр Кьэ-кхотым икьурмэныпхьэх. Кьэплфыгъэр ары кьиныр зытебгъэкхонэу цыхьэ зыфэшлырэр, ушэгъугъышъ ышэ-чышъунэу. Орба зыплугъэр! Поэzie лъагэм ыгъэпэрытрэ гупшысакл ар. Адыгэ гупшысакл ыкли. лорылуатэр ащклэ шыхьат.

Гушылэр — гъашлэ, Гъашлэр — гушлуанклэ, Мастэу кьысхыццэ Сегъэкхлэрэклэ.

Лыуз уегъэшми гъашлэр — тын лъап. Ары сэ кьысхырэр мы усэм. Ау нэмыкхым кьыриджыкхышттыр шхьафы. Шхьадж зэрэфэшлоу усэр гурэло.

Гупшысэ минэу Саидэ иусэ пэпчэ зэтэгъэшагъ. Егъэжа-плэм кьыуилорэп клэухы. Узэ-мыжэгъахэм уфещэ, ау пшлэш егъэхьэ. «**О сыда адрэ нэу шылгъэм узэрафэмыдэшъуш-тыр?**» — ело, упчлэкхлэ усэр кьеублэ. Ным фэгъэзэгъэ тинэлосэ гупшысэхэр ащ кьыпещэх:

Оры бзэм икьэжъанлэ, Оры бзэм игугъанлэ, Оры бзэм игъунапкхэ.

Зэп мы гушылэхэр зэрэзэхт-хыгъэхэр, итшыкхыжыгъэх. Ау клэухым укьегъэлъатэ: Емыгъэфэх уисабый (гъунап-кьэм!). Ныдэльфыбзэр пшлэ-кхотымыр уисабый пшлэ-кхотымыр зэшэпхьэгъухэу зы сатырэ тырегъэуцох.

Нэплэхэ кьышлэшлэр анахь цыкхлэм еплъыкхышъ, Саидэ лъэпкэ Иофхэр ельэгъух, дунаим кьыщекхлэрэ гумэкхлэм ахэр ахепчэх. Зы цыфым ыгъыхьэ икьинэу (е игушлуа-гъоу) а зэпстэур зэтэлэклагъэу псэм хешлэ.

Лъэпкыым ыкуцл зылыгъ шэфыр

Тхакломэ аушгъэфмэ — лъэпкыыр кьэнэшт,

Шуагъэу лъэпкэ куцлым хэлъыр зэрашлэу

Шэнаут узыр слъэпкэ кьыфэкхотм!

Сыдигъу, тауштэу ар кьыгурылуагъа Саидэ? Кьыгурылуагъэр мыщ фэдэу тефэу сыдэуштэу кьыложышъугъа? Бгъэшлэгъон пхомэ уфит.

Елокхыгъэр нахь лъэш, нэ-утэу кьэлогъэ псалгъэм нахь (аныхьэу адыгэмклэ!) Гупшысэ гъэбылгыгъэм уегъэлъыхьо.

О уигупшысэ тефэрэ джэуап кьыуегъэгъоты.

Клэпсэм ыпхыгъэр — гъэ-рэу елыгъэ,

Кьунпхьэхэр фагъэ екьутэ,

Пачьыхьэу зэплъыжъы,

Пышлагъэхэр — шыгъы-жъыеу.

Клэпсэм ычлэпхэ ащ фэдэ шэн бзаджэ зилэу пшлэжырэ цыфым ыцлэ игъэуцуи — еплэ! Шынагъуа пхомэ, шынагъо.

«Осыцэр» ело усэм шхьэ фэшлэ. Осыцэм игъэшлэ нэплэхэ кьытетхыхьэ фэд. Ухэплъэжыломэ — цыф зэфыщы-тыклэхэм ясүрэт.

Укьезыдыхэрэр уицыхьэ-шлэгъоу,

Узфит хэмылгъэу усэ лэ-клэ...

Кьыуадохэнэп мэхьанэу хэлъыр

Оц фэдэу дахэр зыклагъэ-кхотрэм...

Цыф зэфыщытыклэ сюжет-хэу гъашлэм хэхьухьэхэрэр зы цыкхы фэдизэу кьалыгъэ. Ау кьутамэу ахэм кьадэчыхэрэр тхьапш лори — кьэплыгъэшъу-нэп. Ары кьэс усакомхэм кьэ-локхлэ шхьафхэр ахэмэ кьа-фагъоты. Анахьышлэм фэдэу ар Саидэ фызэшлокхы.

Хьунэго Саидэ иусабэмэ лорылотэ жанрэу шыпкыишъэр угу кьагъэкхы. Гушылэжырэ зэрэгъэпсыгъэм фэдэу, ау уса-ком кьыыхыгъэ (кьыугупшы-сыгъэ) псэлэ шэрыо зэрыблэу усэхэр зэхэлъых.

Гур гугъэзэ маллэ, Гур ллэзэ мэгугъэ.

Гьогу занклэхэм гугъэр аухы,

Кьэгъэзанлэхэм уагъэгъэгъэ.

Гьогу темыхьагъэ члым тетэп,

Члым темытжъыр гьо-гу тет.

Адыгэ усэ зэхэцаклэм Саидэ фэлэз. Усэ клоцлым жьгы-ры макъэр щэджэгу, мэкъэ лужьухэр зэтыримыхьэхэу псым фэдэу гушылэхэр зэкхлэ-лыкхонхэм фэсакы. Рифмэри (мэкъэ зэпэджэжыр) усэ клоцлым ит. Шэн гъэтхылы-

гъэу, зэплэ-зэрыгъэу Саидэ зэрэп-сэурэм фэдэх иусэхэри, тын-чыгъэ кьыуаты, лъэпкэ гупшысэу апкырылтым цыхьэ фы-уагъэшлы.

«Дэтхэр» зыфилорэ лэхьэу тхылым ыклэ шылэм усэхэм ацлэхэр (нахьыбэмклэ ахэр усэ-хэм яапэрэ сатырэх) кьыщы-тыгъэх. Язырызыгъоу ахэр тамыгъэх, усаком, Хьунэго Саидэ, кьызэрэпшлэжырэ тамы-гъэх: «Мыдэ пшлыгъэм ыло-клэжы», «Ныдэльфыбзэм ип-хьуантэ илээс минхэр дэлъ», «Тызэлукхэм — нэклэ дунаир», «Дэоныр узы», «Мэстанэм раци шхьафитыныгъэр», «Лъапэкхлэ лъагэ зыпфэшлы-шъуцтэп», нэмыкхэри.

Тхылым дэт усэхэр лэхь-лэхьэу (циклэхэу) гошыгъэх. Ахэр зэшэпхьэгъухэп. Зыр усэ зытлу нахь хьурэп, адрэр — шэныкхы. Шылэныгъэм илахь-хэр зэфэмыдизэу зэрэгъош-гъэм фэдэх. «Сэгупшысэ» (ашклэ тхылыр кьызэлъухы), «Чыгур», «Чыгум ыбзэ» (ып-эрэ лэхьым ар кьыхиушхьа-фыкхыгъэ), «Кьесэгъэжъэжы» (усиплэ нахь хьурэп), «Пцым исаугъэт», «Кьэтабэ» (мышц ицлэгъу усэхэм ахэтэп, ау мы лэхьыр пстэуми анахь ин. «Ащ фэдиз усэр сыд шылуа мы цик-лэм зыкхылыгъагъэр?» уегъа-ло). «Лудан», «Кьэзымгъэзэжырэ урамхэр», «Гушылаклэхэр», Гуп-шысэу «Зыпшлокхотыклэ» (мышц усабэ шызэхэушъоу) «Загорэ», «Гьунэнчъ», «Сэп-лэшъ».

Усэхэм (лахьхэм) ацлэхэр кьызэрэспчыгъэм Хьунэго Саидэ итхылы уасэу илэм хигъахьорэп ыкли хигъэкхлэрэп. Ау тхылгъэджэхэм янэплэгъу зэзыщлэн зыльэкхышт кьэло-клэ хьалэмэтхэм гу лъатэным сыщыгъуагъэу ахэр кьэстыгъэх.

Зэпкырысыхыны усэхэр орэлуи, литературэ шлэныгъэм ишапхьэхэм арыгъэу клэсиджы-кхыных орэлуи, Хьунэго Саидэ иусэ тхылы фэдиз кьаплотыллэн бгъотын. Ары шхьае ауштэу пшлымэ узыумэхьырэ кхуачлэу усэхэм апкырылтыр клэдышт.

Усэхэр зээджэгъу ашлэхэр-рэп, узфэе пстэумкхы джэуап кьыпфэхьунхэуи лээгъухэп, гьозэрыплэхэп ыкли ухэкуа-гъэмэ уауэнкхыжыныу. Саидэ иусэхэр лүшэшъэгъух, ппэб-лэгъэ цыфым е анахь тхылы лүшым ямыгъотыллэшт гупшысэ лэджи хэбгъотэшт. Усэхэм кьафэбгъэзэжы кьэси кьыб-дэгупшысэштых. Ащ нахь осэ лъаплэ усаком кьылэжыны ыльэкхынып шлэшлы.

Ау улъэпкыымэ, бзэр ащ фэ-дизэу зэгъэфагъэу, лүшэу зы-гъэлажыэрэм, ащ фэдизэу узыгъэлъагъэу, дунаим шагъэ-шлэгъорэ шлагъомэ ухызыгъэ-лыгъэрэм шлугъэу емыпсыгъэ шылэпшы, Хьунэго Саидэ ит-хылы литературэмклэ Кьэра-лыгъо шлухьафтын фэгъэшъо-шагъэмэ игъоу сэлъытэ.

УНЭРЭКЪО Рай.

Филологии шлэныгъэ-хэмклэ доктор.

ШЪЫГЪО-ШІЭЖЪ МАФЭМРЭ ШЫЭНЫГЪЭМРЭ

Джэныкьо машлор клосэштэп

Тиреспубликэ икьэлэ шъхьалэ изыгъэпсэфыплэ парк дэхьаплэм кытыцэрэуагъоихи, зэхьэхэм хэлажэхэрэр урамэу Краснооктябрьскэм кырыкдохуэ фежыагъэх. Общественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» инахыжэхэм ясоветрэ Адыгэ Хасэмрэ ахэтхэр апэ итых. Хьунэго Чэтиб, Стлэшью Юр, Пэрэныкьо Чэтиб, Шъхьаплэкьо Къэсэй, Шъхьаплэкьо Гьучыпс, Мэщфэшлю Нэдждэт, Нэпсэу Нихьад, Хэкужъ Адам, Бэгъушъ Адам, Къуекьо Аслъанбий, Абыдэ Хьис, Болэкьо Аслъан, Кушъу Ибрахим, Тхьаркхьохъо Сафьет, Лышэ Саныет, Нэхэе Аслъан, Едыдж Мэмэт, Бажъ Кая, Хьодэ Аднан, нэмыкхэри тэлэгъух.

Адыгэ быракъыр мыгъэлагуэу кызыражырэ шыкълэми, лъэпкъ быракъ цыкълухэр зылыгъэхэм уагъэгупшысэ. Филармонием ыпашхъэ саугъэтыкълэу шагъэуцугъэм кьекълуалэх, зэхьэхэм ащ шыкълуагъэм Адыгэ Хасэм итхьаматэу Бэгъушъ Адамэ кытыгушъылагуэ, ячыгу кьаухумэзэ зыпсэ зытыгъэхэм зы такыкхэ афэшъыгуагъэх.

ШІЭЖЪ ЗЭХАХЪЭР

Шыгъо-шлэжъ зэхьэхэм хэлажэхэрэр республикэ филармонием члэхьагъэх. Лъэпкъ театрэм иартистэу Хьакъуй Андзаур зэрищэгъэ Іофтхьабзэм Адыгэ Республикэм и Премьер-мини-

Лъэпкъ шлэжырэ шыэныгъэм шызыгъэпытэрэ хьугъэ-шлагъэм хэлажэхэрэмэ уяплъызэ, шыу бланэм быракъыр ыгъэбыбатэу, лыгъэ зехьэгъэным фэхьазыр дзэклорыр нэплэгуэм кымыфэхэми, зыкълыныгъэу ахэлъым уегъэгущо. Хэгъэгу зэфэшхьафхэм кьа-шыхьугъэхэр ятарихъ чыгу шызэлуагъэх. Ныбжэу ялэр лъэшэу зэтэкълэми, зы гухэкъл-гупшысэм зэфыцагъэх.

1763 — 1864-рэ илээсхэм Кавказ зауу шылагъэм адыгэмэ хьазабэу кьафыхьыгъэр непи кытыгуау, лъэпкъым улагъэу кытыришагъэр кыжыгъэп. Зэо хьылъэм кыпкырыкълэу адыгэхэр хэгъэгу 55-м кьэхумэ арытэкьуагъэхэу мэлсэух. Тилъэпкъэгъухэр тыдэ шылэхэми хэкум анулу кьэгъэзагъ, гугъэу ялэм зыкълэлэты. Жьоныгуаклэм и 21-м Мыекъуапэ шыкълэ-гъэ шыгъо-шлэжъ зэхьэхэр тилъэпкъ итарихъ инэкълубгъохэм ахэкълэклэштэп.

зызэриугъоижырэ, гукълэгу зэрэтхэлъыр, хьакълэр дгъэлэплэныр тишэн-хэбзэм зэрахьызырэ, тиджэныкьо машлэ зэрэмыклосэштэр кылуагъ.

Адыгэ Хасэм итхьаматэу Бэгъушъ Адамэ кызыгушъылагуэ тыбзэ, тишэн-хэбзэхэр кьэтыухьумэхэзэ тапэкълэ тызэрэлъы-

клотэгъэным тарихъ мэхьанэ ялэу ылытагъ.

Республикэ филармонием исимфоническэ оркестрэ шлэжъ мэкьамэхэр зэхьэхэм кытыришагъэуагъэх. АР-м и Кьэралыгъо орэдыло-кьэшъокло ансамблэу «Исламыем» адыгэмэ ятарихъ шыщ кьэшлыныр кыгъэлъэ-

гуагъ. Республикэм и Лъэпкъ театрэ иартистхэр усэхэм кьаджагъэх. Спектаклэу «Мэдэям» кыыхьыгъэ пычыгъор кьашыгъэ, артисткэ цлэрылоу Уджыхъу Марьет лъэпкъ шлэжыым ехьылэгъэ усэм кьеджагъ. Ансамблэу «Ащэмэзым» шлэжъ орэдхэр кылуагъэх.

Зэхьэхэм хэлэжыагъэхэр анэхьэу зыгъэгущуагъэхэр Пэнэхэс игурыт еджаплэ иеджа-кълэу, Дунзэ фестиваль-зэнэкьо-кьоу «Адыгеим ижъогъожьы-хэм» ялауреатэу Нэпсэу Джэнэт гур ыгъэбысырэу, «узэридзэу» лъэпкъ шлэжъ усэм кызыреджагъэр ары. Ащ фэдэ ныбжыкълэ гъэсагъэхэр тилэхэу лъэпкъым игутео зилэты зыхьукълэ, тиджэныкьо машлэ егъаши клосэштэп, адыгэмэ зауэиужышт, тигупсэ республикэ зиужыжышт.

Нэгъэплэ Аскэрбий икинофильмэу адыгэмэ языгъоижыным фэгъэхьыгъэу бэмышлэу тырахыгъэр апэрэу кьагъэлъэгъуагъ. Фильмэр зэрагъэхьазырыгъэм, зэхьэхэм хэлэжыагъэмэ кьыта-луагъэм яхьылэгъэ тхыгъэхэр тигъэзет кыхиутыштых.

Адыгэ Республикэм и Парламент и Тхьаматэу Владимир Нарожнэр, Парламентым и депутатхэр, министрэхэр, Мыекъуапэ иадминистрация икълуыкьушлэхэр, нэмыкхэри зэхьэхэм хэлэжыагъэх.

ЕМТИЛЪ Нурбий.

Зэхьышагъэр ыкълэ кьыдэзы-гъэкълэрэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ Іофтхьабзэм, Ізкълэб кьэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырялэ зэпхыныгъэхэмкълэ ыкълэ кьэбар жьугъэм иамал-хэмкълэ и Комитет
Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редактор
шъхьалэр
ДЭРБЭ
ТИМУР

Редактор
шъхьалэм
иапэрэ гуадзэр
МЭЩЛЭКЪО
Саид

Редактор
шъхьалэм
игуадзэр —
пшъэдэкълэжы
зыхьырэ
секретары
ХЪУРМЭ
Хьусен

Редакциер
зыдэшылэр:
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхьалэм
иапэрэ

гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшъэдэкълэжы зы-
хьырэ секретары:
52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зышаушыхьаты-
гъэр:

Урысы Федерацием
хэутын Іофтхьабзэм,
телерадиокуэтын-
хэмкълэ ыкълэ зэлъы-
Ізсыкълэ амалхэмкълэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыллэ гъэлоры-
шлэп, зэраушыхьа-
тыгъэ номеры
ПИ №ТУ23-00916

Зышыхаутырэр

ОАО-у
«Полиграф-ІОГ»,
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр
4004
Индексхэр
52161
52162
Зак. 1465

Хэутыным
узшыкълэштэнэу щыт
уахьтэр
Сыхьатыр 18.00
Зышыкълэштэнэу
уахьтэр
Сыхьатыр 18.00

стрэу Къумпыл Муратэ урысы-бзэкли, адыгабзэкли кызыщэгущылагуэ, тилъэпкъэгъухэу культурэ ин зилэхэу псэуштыгъэхэм Кавказ заом тхьамыкълэгуу кьафыхьыгъэр кыыхыгъэщыгъ. Яхэгъэгу кьабынгэн фаеу чыплэ зэжъу ифагъэхэм кьафлэ-лыкълэгуэ лэужхэм непи кынышхо ателъ. Политикэм пы-шагъэмэ заор кьырагъажы, нэб-

гырэ минишъэ пчъагъэ хэсты-хьагъ. Кьыныбэ зэпызычыгъэ адыгэ лъэпкъыр клэдыгъэп, лъапсэ илэу дунаим щэпсэу, итарихъ чыгу кыгъэнагъ.

Мамырныгъэ тилэу, зыкълыныгъэ тхэлъэу Адыгэ Республикэм ис лъэпкъхэр зэрэщылэхэм, янушрэ мафэ нахьышлю хьуным зэрэпылэхэм Къумпыл Муратэ кьатегушъылагуэ, тиадыгэ лъэпкъ